

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

Kristýna Šulcová

Pravda u Rortyho a Davidsona

Rorty and Davidson on Truth

Praha 2017

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Vojtěch Kolman, PhD.

Ráda bych poděkovala doc. Vojtěchu Kolmanovi za to, že se uvolil vést tuto práci, a za jeho připomínky.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 27. července 2017

.....
Kristýna Šulcová

Klíčová slova (česky)

pravda, Rorty, Davidson, reprezentacionalismus, korespondenční teorie, pragmatismus

Klíčová slova (anglicky):

truth, Rorty, Davidson, representationalism, correspondence theory, pragmatism

Abstrakt (česky):

Richard Rorty a Donald Davidson se v oblasti filozofie jazyka verbálně shodují na řadě podstatných témat, mimo jiné na odmítnutí korespondenční teorii pravdy, na nemožnosti podat definici pravdy, na odmítnutí dualismu a schématu a na neudržitelnosti dichotomie mezi realismem a antirealismem. Podstatné odlišnosti, představované zejména trváním na pojmu objektivní pravdy v případě Davidsona a svérázným pragmatismem na straně Rortyho, přesto přetrvávají. Úkolem této práce je přesně lokalizovat neshody obou filozofů a zjistit, zda jsou jejich projekty nakonec kompatibilní, nebo zda je jejich široký souhlas v některých tématech naopak spíše zdánlivý. Za tímto účelem práce detailně sleduje pojem pravdy obou filozofů se zvláštním ohledem na pojem objektivní pravdy u Donalda Davidsona. Závěrem interpretace je, že Rorty soustavně dezinterpretuje Davidsona, pokud se tohoto pojmu týká. Protože ale Davidson stejně jako Rorty odmítá, že by pravda mohla být normativní, a zcela ji tak odlučuje od odůvodňování, jsou obě koncepce i přesto slučitelné.

Abstract (in English):

Richard Rorty and Donald Davidson are (at least verbally) in agreement on many essential topics in the philosophy of language, including their rebuttal of the correspondence theory of truth, the impossibility to define truth and the untenability of both the scheme-content distinction and the dichotomy between realism and anti-realism. Yet substantial differences remain, as represented especially by Davidson's insistence on the importance of objective truth and by Rorty's idiosyncratic pragmatism. The task of this thesis is to identify Rorty and Davidson's mutual differences more precisely and find out whether their philosophical projects might in the end prove compatible or if, on the contrary, their broad agreement is only apparent. With this end in view, the thesis traces the concept of truth in the hands of both philosophers with a special focus on Davidson's concept of objective truth. I conclude that Rorty systematically misinterprets Davidson as far as the latter concept is concerned. However, as both Davidson and Rorty remain hostile to treating truth as a normative concept, this need not mean that their views are completely incompatible.

Obsah

1. Úvod	7
2. Rorty a Davidson o dualismu schématu a obsahu	8
2.1 Rorty o schématu a obsahu	9
2.1.1 Reprezentacionalismus	9
2.1.2 Pragmatické pojetí pravdy?	10
2.1.3 Schéma a obsah: nemožnost definovat pravdu	12
2.2 Davidson o schématu a obsahu	16
2.2.1 Uspořádávání a pasování	17
2.2.2 Nepřeložitelná schémata	20
3. Davidson na mapě přístupů k pravdě	23
3.1 Davidson, Tarski a korespondence	23
3.1.1 Davidson a Tarski	24
3.1.2 Korespondenční teorie	27
3.2 Davidson, koherence a pragmatismus	28
3.2.1 V jakém smyslu je možné považovat Davidsona za pragmatistu?	32
3.3 Davidson a deflacionismus	33
4. Rorty a pravda	37
5. Rorty vs. Davidson	39
5.1 K čemu Rorty potřebuje Davidsona?	39
5.2 Davidson: objektivní pravda	40
5.2.1 Davidson a pravda	44
5.2.2 Důsledky pro Rortyho	45
6. Závěr	47
Citovaná literatura	48

1. Úvod

Richard Rorty a Donald Davidson představují bezesporu jedny z nejvýraznějších postav filozofie 20. století. Volba obou z nich jako hlavních protagonistů této práce není náhodná: jejich filozofické teze se v lecčem překrývají a především pro Rortyho platí, že z Davidsonovy filozofie hojně čerpá inspiraci pro svou vlastní práci. Oba spolu navíc v celém průběhu svého působení aktivně vstupovali do dialogu, který kulminoval v sérii článků diskutujících odlišné pohledy na pojem pravdy.

Je hypotézou této práce, že právě pojem pravdy tvoří nejzásadnější třetí bod mezi oběma filozofickými projekty a cílem je tuto hypotézu podpořit a přesně identifikovat body, ve kterých se Davidson a Rorty neshodnou. Soulad i nesoulad jejich pohledů na věc je ve stejné míře pozoruhodný: na jednu stranu by bylo možné podat rozsáhlý výčet tezí, se kterými oba – přinejmenším v některém bodě vývoje – souhlasí (odmítnutí dualismu schématu a obsahu, překonání distinkce realismu a antirealismu, odmítnutí korespondenční teorie pravdy, koherenční teorie pravdy a přesvědčení, odmítnutí pravdy jako cíle poznání atd.), na druhou stranu tu je zcela nepopiratelný rozdíl ve filozofických stylech i Rortyho všudypřítomný pragmatismus, který u Davidsona naopak nápadně chybí. Povrchové dojmy nejsou spolehlivým vodítkem a je ambicí této práce vysvětlit souvislosti obou filozofických projektů u jejich kořenů.

Diskuze Rortyho a Davidsona tu vychází z vybraných prací napříč celým jejich dílem, samozřejmě se zaměřením na hlavní téma pravdy. V případě Davidsona to znamená omezení pozornosti na jeho články v oblasti filozofie jazyka na úkor dalších oblastí, které jeho dílo pokrývá (filozofie jednání, filozofie mysli). Interpretaci Davidsonovy filozofie poněkud znesnadňuje roztržitost jeho prací, které jsou dostupné ve formě esejů v několika souborech. V jistém smyslu tak tato práce může být chápána také jako snaha dát Davidsonově filozofii jazyka o něco jednotnější tvar.

Práce má tři hlavní části. V té první se věnuji Davidsonově argumentu proti schématu a obsahu, mým hlavním cílem ale není zhodnotit tento argument, jako spíš načrtnout motivace a způsob interpretace tohoto argumentu v rukou Rortyho a Davidsona. Závěr tohoto argumentu chápou oba o něco jiným způsobem a při snaze zjistit proč dostaneme záminku podívat se krátce mj. na Rortyho

antireprezentacionalismus nebo jeho pojetí pravdy. Druhá část se věnuje především Davidsonově chápání pravdy a snaží se je dát do souvislosti s několika tradičními teoriemi pravdy. Některé z nich Davidson v jistých bodech své kariéry váhavě přijímá, aby je následně zase odmítnul, od některých se distancuje už od počátku. Pochopení těchto pohybů je nezbytné pro porozumění Davidsonově pozitivní koncepci. V poslední části se Rortyho a Davidsona snažím přímo vzájemně konfrontovat a pokud možno ujasnit některé jejich rozepře.

Jak už bylo řečeno, oba filozofické projekty procházely svým vlastním vývojem a i ten je v práci třeba zohlednit. Část o dualismu schématu a obsahu se proto prioritně soustředí na texty psané přibližně do roku 1985; zbytek práce už není časově omezený a naopak se z Rortyho a Davidsonových prací snaží vytěžít jejich konečné mínění, pochopitelně s důrazem na relativně nejnovější texty.

2. Rorty a Davidson o dualismu schématu a obsahu

Odmítnutí dualismu schématu a obsahu je jedním z mnoha společných bodů filozofie Rortyho a Davidsona. Myšlenka pochází z Davidsonova článku z roku 1984 s názvem „On the Very Idea of a Conceptual Scheme“, odkud ji Rorty výslovně přejímá – jestli se ale s Davidsonem shodne na celém argumentu, kterým Davidson odmítnutí dualismu ve svém článku podkládá, je pro tuto chvíli otevřenou otázkou. Dualismus obsahu a schématu je podle Davidsona něčím, co je společné mnoha různým empiristickým koncepcím – s odkazem na Quina tento dualismus nazývá třetím dogmatem empirismu.¹ Vyjádřeno jinými slovy je představa obsahu a schématu rozdílem mezi empirickou, smyslovou, pojmově neurčenou realitou, a celkem našich pojmových určení, která do reality tím či oním způsobem vkládáme. Odmítnutí dualismu schématu a obsahu je u Davidsona motivováno odmítnutím konceptuálního relativismu: podaří-li se prokázat neudržitelnost tohoto dualismu, konceptuální relativismus padá.² K Davidsonovu argumentu proti schématu a obsahu se později dostaneme ve větším detailu – v tuto chvíli se pokusím pouze o základní náčrt. Argument stojí *de facto* na dvou pilířích: jedním je odmítnutí možnosti nekonceptualizovaného empirického obsahu, druhým odmítnutí možnosti

¹ Davidson 1984, str. 189.

² Pro podrobnější vysvětlení souvislosti mezi dualismem schématu a obsahu a pojmovým relativismem viz Davidson 1984 str. 190-191.

nepřeložitelných schémat. V prvním kroku využívá Davidson metafor *pasování* a *uspořádávání* (*fitting, organizing*), které popisují vztah pojmového schématu a obsahu, a ukazuje, že jsou v této podobě neudržitelné. V druhém kroku využívá Davidson konkrétního pojetí pravdy, aby ukázal, že kritériem jazykovosti je přeložitelnost, a proto nemůže existovat žádné nepřeložitelné schéma; pokud je pluralita pojmových schémat nemožná, nedává smysl ani mluvit o schématu jako takovém. V následujícím textu nejprve vyložím, jak Davidsonův argument proti schématu a obsahu chápe Rorty a jak zapadá do jeho širšího filozofického projektu, abych pak argument u Davidsona podrobněji popsala a zeptala se, nakolik je Rortyho interpretace věrná.

2.1 Rorty o schématu a obsahu

2.1.1 Reprezentacionalismus

Aby bylo možné osvětlit, jak s dualismem schématu a obsahu pracuje Rorty, je třeba nejprve načrtnout stručný kontext: učiním tak prostřednictvím uvedení do hlavního tématu knihy *Filosofie a zrcadlo přírody* (FZP), která je první Rortyho vydanou knihou a do značné míry předznamenává pozdější vývoj jeho filozofie. „Zrcadlo přírody“ je Rortyho metaforou pro reprezentacionalistickou intuici, že lidská mysl funguje na základě zobrazování / reprezentování věcí ve světě. Z tohoto hlediska Rorty kritizuje nejen tradiční filozofy, jako jsou Descartes, Locke a Kant, ale také filozofii jazyka, která „pojímá reprezentaci jako jazykovou, nikoli mentální a neusiluje o „transcendentální kritiku“ (či psychologii), ale o filozofii jazyka jakožto obor odhalující ‚základy poznání‘.“³ (Zásadním cílem kritiky je Rortymu mimo jiné i představa, že díky vládnoucímu reprezentacionalismu je filozofie od Descarta až po filozofii jazyka chápána jako „snaha o potvrzení nebo demaskování poznávacích nároků, které vznášejí věda, morálka, umění či náboženství“;⁴ Rortyho metafilozofické úvahy tu prozatím nechávám stranou.) Rortyho argumentace proti reprezentacionalismu ve FZP je roztržštěná, využívá totiž především kritiky nebo naopak přijetí cizích koncepcí. Terčem jeho útoku jsou především privilegované reprezentace, tedy takové, které „přirozeně“, ze své vlastní podstaty, zaručují poznatelnost světa. Patří sem mimo jiné „smyslově dané“, které kritizuje Sellars,

³ Rorty 2012, str. 17.

⁴ Rorty 2012, str. 13.

nebo „kognitivně transparentní významy“, spojené s představou, že pouhým uchopením významů slov poznáváme o světě něco podstatného, které odmítá Quine ve „Dvou dogmatech empirismu“ (oba autory Rorty ve FZP široce diskutuje a přejímá). Rortymu nicméně nejde jen o to opustit privilegované reprezentace, ale i reprezentacionalismus jako takový. Brandom⁵ Rortyho argumentaci rekonstruuje následovně: vzdáme-li se privilegovaných reprezentací, tedy těch, které jsou srozumitelné samy o sobě, musíme jako reprezentacionalisté zavést epistemologické prostředníky, kteří zvětší vzdálenost mysli a světa natolik, že umožní skepticizmus, a ten pak musíme řešit opětovným zavedením privilegovaných reprezentací, abychom zastavili skeptický regres.⁶ Pokud se máme zbavit volby mezi skepticizmem a epistemologickým fundacionalismem, musíme se reprezentacionalismu vzdát jako celku.

Je to právě v momentu, kdy Sellars a Quine ukáží neudržitelnost reprezentacionalistických dogmat (mýtus daného, resp. rozlišení analytické – syntetické), kdy podle Rortyho nastupuje na scénu Davidson: jeho odmítnutí dualismu schématu a obsahu je způsobem, jak přebudovat filozofii jazyka poté, co ztratila důvěru v privilegované reprezentace.⁷ Z hlediska jeho antirepresentacionalismu Rortymu vyhovuje především první část Davidsonovy argumentace, ve které ukazuje neudržitelnost představy pojmově neurčitého obsahu. Davidsonův argument podobně jako ten Sellarsův objasňuje, že už nemá smysl vysvětlovat „vztah mezi slovy a světem“.⁸ Tento argument umožňuje vzdát se reprezentacionalismu jako takového a s ním i všech otázek po oprávnění našeho poznání.⁹ Argument proti schématu a obsahu tak hladce zapadá do Rortyho antirepresentacionalistického zaměření, jak se projevuje napříč jeho spisy. Potud jde pouze o negativní tezi: mezi naším jazykem a světem nedává smysl hledat žádný vztah reprezentace. Jaký nový prvek ale Rortymu Davidsonův argument přináší?

2.1.2 Pragmatické pojetí pravdy?

Zmínila jsem, že Rorty chápe Davidsonovu filozofii jako příklad toho, jak je možné myslet bez reprezentacionalismu. Jiný způsob, jak se dívat na Rortyho pozitivní

⁵ Brandom 2013, str. 92-93.

⁶ Brandom 2013, str. 93.

⁷ Rorty 2012, str. 245.

⁸ Rorty 2012, str. 247.

⁹ Bieri a další 1979, str. 96.

uchopení Davidsonova argumentu proti schématu a obsahu, je zeptat se, jak Rorty interpretuje tu část Davidsonovy argumentace, ve které odmítá možnost nepřeložitelných schémat poukazem na to, že náš pojem pravdy (tj. pojem pravdy založený na Tarského pojetí pravdy) neumožňuje oddělit pravdu od přeložitelnosti.

Alternativa vůči objasňování vztahů mezi jazykem a světem, kterou podle Rortyho Davidson poskytuje, je pouhý „výstižný výklad vztahu mezi určitými částmi společenské praxe (používáním určitých vět) a částmi dalšími (používáním jiných vět)“.¹⁰ Davidsonův projekt ve filozofii jazyka tak není ničím než hledáním souvislostí a vztahů mezi různými jazykovými výrazy. V tomto jazyce přitom podle Rortyho zcela padá distinkce mezi větami, které jsou pravdivé díky své korespondenci k něčemu ve světě, a těmi, které jsou pravdivé „jen na základě konvence“.¹¹ Jak přesně by ale kompromis mezi oběma kategoriemi měl vypadat? Když Rorty v jednom bodě Davidsonovu filozofii charakterizuje jako pragmatickou,¹² zdá se, že by „pravdivost na základě konvence“ bylo možné nahradit „oprávněnou tvrditelností“, „tím, co je pro nás lepší věřit“ nebo „tím, co dokážeme hájit proti všem kritikům“ (všemi těmito způsoby na mnoha místech Rorty pravdu charakterizuje). Chápe Rorty Davidsona jako někoho, kdo přijímá pragmatické pojetí pravdy? Ve FZP k tomu má nepochybně blízko, když Davidsonovi (a Tarskému) přiřkne běžné, „domácké“ pojetí pravdy, které je ovšem zřetelně pragmatické přesně v intencích zmíněných charakterizací pravdy.¹³

Vodítek k interpretaci, která by Rortyho chápala tak, že jedinou alternativou po opuštění reprezentacionalismu zůstává pragmatismus a s ním spojené pojetí pravdy, je mnoho, a stejně tak se může zdát, že Rorty Davidsonovu filozofii, včetně jeho argumentu proti schématu a obsahu, chápe jako to, co mu tento přechod k pragmatismu umožňuje. Rorty koneckonců sám sebe jako pragmatistu otevřeně označuje. Tato Rortyho tendence kulminuje v eseji „Solidarity or Objectivity?“¹⁴ z roku 1985. Rorty tu vystupuje jako obhájce „solidarity“ oproti zastáncům „objektivit“, totiž realistům, jejichž pozici charakterizuje příchylností ke korespondenčnímu pojetí pravdy¹⁵ a snahou najít v jeho rámci speciální vztah mezi

¹⁰ Rorty 2012, str. 247.

¹¹ Rorty 1982, str. xviii.

¹² Rorty 1979, str. 265.

¹³ Rorty 2012, str. 290.

¹⁴ Rorty 1991a, str. 21-34.

¹⁵ Rorty 1991a, str. 22.

přesvědčeními a objekty ve světě. Solidaritu oproti tomu upřednostňují pragmatisté, kteří spolu s Jamesem chápou pravdu jako „to, v co je *pro nás* dobré věřit“.¹⁶ Jednoduše řečeno, zdá se, že má Rorty pocit, že pokud ukážeme nesmyslnost pokusů ustanovovat vztah mezi našimi přesvědčeními a světem (tj. reprezentacionalismu, potažmo korespondenčního pojetí pravdy), ztratíme tím také objektivitu jako takovou a naší jedinou alternativou je nějaká forma pragmatické teorie pravdy. Podobné pragmatistické teze se navíc pravidelně objevují jako závěry Rortyho explicitních diskuzí Davidsonova argumentu proti dualismu schématu a obsahu.¹⁷ Dřív, než Rortymu přiřkneme pragmatické pojetí pravdy a interpretaci Davidsona jako jejího přívržence, je však na místě podotknout, že Rortyho pozice je, co se pravdy týče, nuancovanější, a to se vztahuje i na jeho chápání Davidsona.

2.1.3 Schéma a obsah: nemožnost definovat pravdu

Rortyho běžnou taktikou je odmítnout pojetí jiných myslitelů, aniž by vyvodil vlastní, pozitivní důsledky. Částečně jsme to měli možnost sledovat na Rortyho kritice reprezentacionalismu, která se prolíná celou jeho Filozofií a zrcadlem přírody, v drtivé většině textu bez jakéhokoli poukazu na konstruktivní konkurenční pozici. Negativita Rortyho argumentace ale nespočívá jenom v tom, že velkou část jeho textů zaujímá kritika jiných filozofů. Pro účely této práce je zajímavé, že Rorty vidí jako negativní mimo jiné i celou pointu Davidsonovy filozofie¹⁸ (totiž jako filozofii namířenou proti tradiční epistemologii) a stejně tak i jeho konkrétní argument proti dualismu schématu a obsahu.¹⁹ Důležité také je, že tímto způsobem Rorty dokonce vymezuje pragmatismus jako takový: jednou jako „odmítnutí akceptovat otázku oprávnění [rozuměj oprávnění poznání]“,²⁰ jednou jako „rozpuštění tradičního problému pravdy“.²¹ Snaha postavit své vlastní závěry jako negativní je tedy v Rortyho textech velmi zřetelná a sahá až k některým z nejdůležitějších prvků jeho filozofie. V mnoha případech, zdá se, by bylo možné tuto Rortyho snahu vnímat jako rétoriku. Když například Rorty odmítá analyzovat pojem pravdy jako pragmatickou „oprávněnou tvrditelnost“ (warranted

¹⁶ Rorty 1991a, str. 22.

¹⁷ Viz Rortyho esej „Transcendental Arguments, Self-Reference, and Pragmatism“ v Bieri a další, 1979 (str. 77-103) nebo „World Well Lost“ v Rorty, 1982.

¹⁸ Rorty 1979, str. 261.

¹⁹ Bieri a další 1979, str. 98.

²⁰ Bieri a další 1979, str. 100.

²¹ Rorty 1991a, str. 127.

assertibility), aby se vyhnul Putnamově variantě naturalistického omylu (naturalistic fallacy),²² je těžké brát to vážně, dodá-li vzápětí, „že nepotřebujeme pojem ‚pravdivého‘, jakmile máme pojem ‚oprávněně tvrditelného‘“²³, nebo když, jak jsme měli možnost vidět v eseji „Solidarity or Objectivity?“ explicitně přejímá Jamesovu pragmatickou definici pravdy. Jaký smysl má zdržet se výslovné definice pravdy jako odůvodnění (*justification*), ale následně tvrdit, že „většina filozofických knih se ve skutečnosti týká odůvodnění“?²⁴ A pokud je výsledkem jeho úvah to, že by cílem filozofie mělo být „spíš udržení konverzace v chodu než snaha najít objektivní pravdu“,²⁵ není to, mezi řadou jiných, výrazně pragmatický závěr?

Pokud mluvíme o Rortyho filozofii obecně, je vnímání Rortyho jako pragmatisty odůvodněné a nekontroverzní. Pokud jde ale o samotné Rortyho pojetí pravdy, je zavádějící tvrdit, že jde o pojetí pragmatické, pokud to znamená, že se pravda ztotožňuje se oprávněnou tvrditelností, s tím, co je pro nás nejlepší nebo s tím, co pro nás funguje.²⁶ Zdůraznila jsem už, že i pro takové chápání Rortyho existuje poměrně silná evidence; teď chci ukázat, že se jedná pouze o část celého příběhu. Dostávám se tím ke skutečnosti, že negativita Rortyho argumentace nehraje pokaždé jen rétorickou roli. V úvodu k FZP Rorty s evidentní narážkou na pozdního Wittgensteina říká, že je tato kniha „terapeutická“.²⁷ Paralely mezi Rortym a Wittgensteinem leží především v jejich metodologickému přístupu: Rorty využívá Wittgensteinovu metaforu „zajetí obrazem“ a jeho úmyslem je ukázat, jak jsou některé obrazy – třeba metafora myslí jako zrcadla – volitelné a historicky podmíněné. A podobnost je možné vidět i v případě odpovědí na filozofické problémy: jejich účelem není tak docela navrhnout konkurenční filozofické řešení, jako spíš pomoci nám vrátit se k běžnému užívání našich slov. Podobně když Rorty odmítne korespondenční teorii pravdy, nemusí to znamenat, že korespondence

²² Rorty 1982, str. xxv.

²³ Rorty 1979, str. 280.

²⁴ Rorty 1979, str. 282.

²⁵ Rorty 1979, str. 377.

²⁶ Jako referenční bod tu nejlépe poslouží James v místech, kde pravdu výslovně ztotožňuje s tím, co je výhodné nebo funkční (viz Hookway 2016, 3.1). O „oprávněně tvrditelnosti“ jako možném kandidátovi na definici pravdy někdy hovoří sám Rorty, je ale spravedlivé zmínit, že Dewey, u kterého má tento pojem původ, jím pojem pravdy nedefinoval, jako spíš nahrazoval, a to s výslovným vymezením proti Jamesovu pojetí (Misak 2013, str. 112). Konkrétní podoba pragmatické definice pravdy v každém případě nemění nic na postřehu, že Rorty žádné pozitivní pojetí pravdy nemá.

²⁷ Rorty 1979, str. 175.

nehraje v pojmu pravdy, který v našem jazyce máme, vůbec žádnou roli: potud, pokud nechápeme korespondenci jako filozoficky významnou tezi, která by spočívala v objevu speciálního spojení mezi jazykem a světem, můžeme ji přijmout jako nekontroverzní trivialitu.²⁸ Avšak stejně jako povahu pravdy nevyčerpává korespondence, nezachytíme pravdu jako takovou ani pomocí oprávněné tvrditelnosti („Pravdivý, nikoli však oprávněně tvrditelný“ dává stejně dobrý smysl jako „dobrý, ale nevedoucí k nejvyššímu štěstí“ nebo „dobrý, ale všemi dosavadními kulturami odsuzovaný“²⁹), ani ji nemůžeme nahradit pojmem odůvodnění.³⁰ Nejzřetelnější je Rortyho neochota definovat pravdu v předmluvě ke knize *Consequences of Pragmatism*, kde Rorty charakterizuje pragmatickou teorii pravdy jako teorii, která říká, že „pravda není tím druhem věci, o kterém bychom mohli mít zajímavou filozofickou teorii“.³¹ Pravda je jednoduše něčím, co mají všechna pravdivá tvrzení společná a nemá smysl vysvětlovat, co konkrétně je tímto společným rysem.

Proč bychom Rortyho odmítnutí definovat pravdu měli považovat za pragmatické? Odpověď se může skrývat mimo jiné ve způsobu, jakým má Rorty své pojetí tendenci obhajovat. Když se Rorty ve FZP vzdá reprezentacionalismu, má za to, že s tím ruku v ruce musí jít opuštění epistemologie³² jako disciplíny, která se věnuje „studiu povahy, původu a hranic lidského poznání“³³. Definovat pojem pravdy stylem „S je pravdivý právě tehdy když...“ do tohoto projektu přesně zapadá: pokud se vzdáme epistemologie, vzdáme se tím i možnosti výslovně definovat pravdu jako něco nadčasového, univerzálního, něco, co nám vysvětlí společný prvek ve všech z našich pravdivých výroků.³⁴ Pokud tak Rorty na četných místech svých textů spojuje pravdu se oprávněnou tvrditelností, s odůvodnitelností (justification), s tím, „v co je *pro nás* dobré věřit“, s „tím, co naše zkoumání pro tuto chvíli nechává být“ atd., nejde o definice pravdy. Jde o to, že jakákoli Rortyho charakterizace pravdy je stejně tak pouze tím, „v co je *pro nás* dobré věřit“, co je „užitečné pro vyjasnění *našich* nejasností“, jak Rorty říká v jednom ze svých

²⁸ Rorty 1982, str. 15.

²⁹ Rorty 2012, str. 264.

³⁰ Rorty 1979, str. 281.

³¹ Rorty 1982, str. xiii.

³² Rorty 1979, str. 136.

³³ Rorty 1979, str. 140.

³⁴ Rorty 1991a, str. 24.

pozdějších textů.³⁵ Jeho snaha o konzistenci jej vede k tomu, že samo své pojetí pravdy chápe jako záležitost aktuální preference, ne jako pozitivní metafyzické nebo epistemologické tvrzení.³⁶ I na teorie pravdy podané pragmatisty jako James a Dewey, které Rorty tak často pochvalně cituje, je tak podle něj třeba aplikovat jejich vlastní kritéria: místo toho, abychom je dál chápali jako pokusy o definice, myslí si Rorty, měli bychom je vidět jako úsilí o artikulaci pojetí, které pro nás v naší historické situaci nejlépe funguje.

Domnívám se, že nastíněná interpretace Rortyho pojetí pravdy sedí na většinu jeho raných textů včetně FZP, ačkoli ve většině zásadních pasáží ji výslovně neartikuluje. Zároveň nám tato interpretace pomáhá nahlédnout, jakým způsobem Rorty chápe Davidsonův argument proti schématu a obsahu. Díky výše uvedenému pojetí pravdy může Rorty využít Davidsonův argument pro své pragmatické účely, aniž by Davidsonovi musel připisovat pragmatické pojetí pravdy. Když totiž Davidson ve druhé části svého argumentu využívá Tarského definice pravdy, aby ukázal, že není možné oddělit pravdu od přeložitelnosti, a důsledkem toho ani dost dobře pochopit představu pravdivého, ale přitom nepřeložitelného jazyka, může Rorty nadále tvrdit, že je argument ve své podstatě negativní.³⁷ Podle Rortyho nás totiž použití Tarského teorie pravdy nezavazuje k žádnému konkrétnímu *filozofickému* pojetí, resp. definici pravdy: to, jak Tarského aplikuje Davidson, je jen způsob, jak se lépe vyznat v jejím *prostém, každodenním* chápání³⁸ a precizně popsat roli, jakou pojem pravdy v našem jazyce hraje. Pragmatista nemusí přijmout žádnou obvyklou definici pravdy, a přesto může souhlasit s Davidsonem, že definovat predikát pravdivosti „je dobrým, a dost možná jediným způsobem, jak ukázat přirozený jazyk jako naučitelnou rekurzivní strukturu [...] to je ale všechno, co se dá z Filozofických úvah o povaze Pravdy vytěžit.“³⁹ To, že Davidson chápe pravdu a přeložitelnost jako neodlučitelné pojmy, je tak zřejmě triviálním důsledkem filozoficky neutrálního zkoumání o tom, jak jazyk funguje.

Shrnu-li: Davidsonův argument proti schématu a obsahu konvenuje Rortyho antireprezentacionalismu – na jeho podporu se Rortymu hodí především první část, ve které Davidson ukazuje, jak se metafory našeho vztahu

³⁵ Saatkamp 1995, str. 12.

³⁶ Rorty 1991a, str. 24.

³⁷ Bieri a další 1979, str. 98.

³⁸ Rorty 1979, str. 308.

³⁹ Rorty 1982, str. xxvi.

k nekonceptualizovanému obsahu „rozpouštějí“, jakmile je vezmeme vážně. Davidsonovo využití Tarského teorie pravdy v druhé části jeho argumentu proti schématu a obsahu pak Rortymu poskytuje takové chápání pravdy, které je neutrální vůči obvyklým filozofickým pojetím (korespondence, koherence, pragmatismus...) a omezuje se na zkoumání vlastností každodenního jazyka a jeho struktury spíše než na objasnění jeho vztahu ke světu. Vítaným důsledkem takového zkoumání je objevení nutného spojení pravdy a přeložitelnosti, které umožňuje efektivně argumentovat proti pojmovému relativismu.

Takto chápaný argument pak může hrát zásadní roli ve svérázně pojatém Rortyho pragmatismu. Pokud pragmatismus pojmem jako odmítnutí otázek po oprávnění vědění, říká Rorty v závěru svého článku „Transcendental Arguments, Self-Reference, and Pragmatism“,⁴⁰ nebudeme pro něj moci uvést jiné argumenty než ty negativní, takové, které ukážou neudržitelnost pokusů oprávnění pro své poznávací nároky získat. Davidsonův argument je právě takový. Pokud se pokusů o stanovení objektivního oprávnění našich poznávacích nároků vzdáme, budeme moci filozofické problémy, včetně samotného filozofického pojetí pravdy, začít chápat jako historicky podmíněné a zakotvené v naší aktuální praxi.

Pro srovnání bych se teď ráda podívala na původní Davidsonův argument a zjistila, jestli je s Rortyho chápáním v souladu.

2.2 Davidson o schématu a obsahu

Jak přesně vypadá dualismus schématu a obsahu, který Davidson ve svém článku „On the Very Idea of a Conceptual Scheme“ (dále CS) vyvrací? Pojem „schématu“ označuje pojmový systém, který se tím či oním způsobem vztahuje k pojmově neurčenému obsahu, chápanému jako svět, zkušenost, fakta, smyslové vnímání, souhrn všech smyslových stimulů apod.⁴¹ Schéma a obsah Davidson krátce charakterizuje jako „uspořádávající schéma a něco, co čeká na uspořádání“.⁴² Konkrétněji vztah mezi takto koncipovaným schématem a obsahem popisuje podle Davidsona hned celá řada metafor, které je podle něj možné rozčlenit do dvou kategorií: schéma buď obsah „uspořádává“ (*organization*), nebo na něj „pasuje“

⁴⁰ Bieri a další, 1979.

⁴¹ Davidson 1984, str. 189.

⁴² Davidson 1984, str. 189.

(*fitting*):⁴³ pod uspořádávání je možné zahrnout také systematizaci nebo rozčleňování, pod pasování spadá mimo jiné i předpovídání, vysvětlování nebo čelení.⁴⁴ (O reprezentacích, zobrazování nebo znázorňování se v kapitole nikde výslovně nemluví.) Samotné konceptuální schéma Davidson po krátké diskuzi ztotožňuje s množinou vzájemně přeložitelných jazyků.⁴⁵

V rámci pojetí vztahu mezi jazykem a světem, která využívají jakkoli konkrétně pojatý dualismus mezi schématem a obsahem, vzniká možnost konceptuálního relativismu. Můžeme si například představit, že mluvčí jazyka, který prošel zcela odlišným vývojem od toho našeho, třeba v důsledku časové nebo prostorové vzdálenosti komunity, která daný jazyk užívá, má zcela odlišný způsob, jak o světě mluvit. Konceptuální relativismus v silném smyslu zastáváme, pokud uznáváme možnost, že existují konceptuální schémata, která jsou kompletně nepřeložitelná do našeho jazyka. Velkou pozornost věnuje Davidson ve třetí části své argumentace také možnosti, že některé jazyky jsou do toho našeho nepřeložitelné pouze částečně; tuto část argumentace ve své práci vynechávám.⁴⁶ Davidson má v úmyslu vyvrátit konceptuální relativismus pomocí zpochybnění samotného dualismu schématu a obsahu, na kterém je relativismus závislý. Dělá to ve dvou krocích: za prvé, představa vztahu mezi jazykem a světem vyjádřená v centrálních metaforách uspořádání a pasování je neudržitelná, za druhé, není možné představit si pravdivý, a přitom nepřeložitelný jazyk. První krok má vyvrátit představu pojmově neurčeného obsahu, druhý představu odlišných schémat.

2.2.1 Uspořádávání a pasování

První část argumentu se tedy zaměřuje na dva typy popisů vztahu konceptuálního obsahu a schématu. Schéma může realitu buď a) uspořádávat nebo b) na ni pasovat. Davidson problém staví tak, že v případě a) chápeme interakci schématu s obsahem na úrovni predikátů, kvantifikátorů, proměnných a singulárních termínů, zatímco v případě b) na úrovni vět. Pokud jde o bod a), Davidson vyvrací metaforu uspořádávání (*organization*) a příbuzné metafory poukazem na to, že není možné uspořádávat jediný objekt: o uspořádávání je možné mluvit jedině v případě, že se bavíme u větším množství objektů. Jeho argument tu tak stojí pouze na tvrzení, že

⁴³ Davidson 1998, str. 118.

⁴⁴ Systemize, divide up, predict, account for, face (Davidson, 1984 str. 191).

⁴⁵ Davidson 1984, str. 185.

⁴⁶ Davidson 1984, str. 195-197.

není možné uspořádat jedinou věc, jakou je realita nebo zkušenost:⁴⁷ pokud bychom tak představu uspořádání chtěli držet, museli bychom se přesunout na úroveň jednotlivých objektů, to ale vyžaduje, aby měl údajně nepřeložitelný jazyk společnou ontologii s tím naším, a je-li tomu tak, nedokážeme dát smysl ničemu silnějšímu, než je částečná přeložitelnost. V případě b), totiž pasování, předpovídání, vysvětlování nebo čelení, se přesouváme na úroveň vět. Všem metaforám z této skupiny je společné, že vztah mezi schématem a obsahem nevyjadřují na úrovni jednotlivých slov: „Jsou to věty, co předpovídá [...], co se vyrovnává nebo zachází s věcmi, co pasuje na naše smyslové podněty“ atd.⁴⁸ Myšlenka společná této druhé skupině metafor je, že smyslová zkušenost „poskytuje veškerou *evidenci* pro přijímání vět“⁴⁹ (a věta nebo teorie předpovídá, vypořádává se se zkušeností, pokud je touto evidencí potvrzována). Průběh argumentu je pak následující:

- 1) pokud říkáme, že teorie pasuje na celek smyslové zkušenosti, znamená to, že je taková teorie pravdivá;
- 2) žádná věc (zkušenost, fakta, svět) *nečiní* teorii pravdivou;
- 3) metafory pasování, shody s fakty apod. k jednoduchému pojmu pravdivosti nic nepřidávají, a proto si při mluvení o pravdivosti věty nebo teorie vystačíme bez odkazu na fakta jako v příkladu „Moje pokožka je teplá“ tehdy a jen tehdy, je-li moje pokožka teplá.“

Body 2) a 3) odkazují na to, čemu Davidson v článku „True to the Facts“ (s nadsázkou) říká „redundanční teorie faktů“.⁵⁰ Stejný závěr jako v bodě 2) tu spoléhá na tzv. „slingshot argument“, který má kořeny u Frege a Churcha⁵¹ a vyvrací korespondenční pojetí pravdy. Pointou slingshot argumentu je, že pokud má nějaká věta korespondovat s konkrétním faktem, pak koresponduje se *všemi* fakty.⁵² V takovém případě ale jakákoli věta, o které tvrdíme, že koresponduje

⁴⁷ Davidson 1984, str. 192-193.

⁴⁸ Davidson 1998, str. 119-120.

⁴⁹ Davidson 1998, str. 120.

⁵⁰ Davidson 1984, str. 43.

⁵¹ Davidson 2005a, str. 132-133. U Frege je tento argument leda implicitní, ale jeho závěr se u něj bezpochyby objevuje v jeho tvrzení, že významem vět jsou jejich pravdivostní hodnoty (Frege 1948, str. 214-216).

⁵² „Pokud tvrzení koresponduje s faktem popsaným výrazem ‚fakt, že p‘, pak koresponduje s faktem popsaným jako ‚fakt, že q‘, za předpokladu, že buď (1) jsou věty, které nahrazují ‚p‘ a ‚q‘, logicky ekvivalentní, nebo (2) se ‚p‘ liší od ‚q‘ pouze nahrazením jednoho singulárního termínu a koextenzivní singulární termín.“ (Davidson, 1984 str. 42)

s konkrétním faktem, koresponduje nanejvýš s „Velkým Faktem“, stejně jako každá jiná libovolná věta, a v tomto smyslu není rozdíl mezi korespondencí s Velkým Faktem a jednoduchou pravdivostí.⁵³ Davidson na „True to the Facts“ odkazuje přímo v textu o schématu a obsahu. Protože 2) a 3) nedostávají v rámci CS žádnou další oporu, zdá se, že Davidson redundanci faktů automaticky rozšiřuje na redundanci odkazů ke světu, zkušenosti, smyslům a dalším druhům obsahu.

Argument b) tak bezprostředně podkopává představu, že naše věty (nebo celé teorie) můžeme považovat za pravdivé s odkazem na evidenci, kterou nám poskytuje jakkoli pojatý pojmově neurčený obsah. Argument a) nám oproti tomu neposkytuje srovnatelně jasné vysvětlení neudržitelnosti metafory uspořádávání a příbuzných metafor. Spíše než přímo na koherenci těchto metafor totiž poukazuje na to, že z jejich používání nevyplývá celková nepřeložitelnost jiných jazyků. To však stačí, aby Davidson ukázal, že jsou z hlediska udržitelnosti dualismu schématu a obsahu neškodné. Pokud totiž uspořádávání nepojmového obsahu neumožňuje nepřeložitelnost, znamená to, že schéma, prostřednictvím kterého se ke světu vztahujeme, je nanejvýš jedno. Je-li ale pluralita schémat nemožná, pak nedává smysl mluvit ani o jediném schématu.⁵⁴ To se zdá zvláštní: proč prostě Davidson neřekne, že máme jediné schéma? Myslím, že taková možnost by byla zajímavá, pouze pokud by se Davidson zároveň zavazoval k existenci obsahu, a protože argument a) zřejmě nedokáže takovou možnost samostatně zvrátit, vypadá to, že v rámci CS není zcela vyloučena. Tuto otázku prozatím nechám otevřenou, ale s poukazem na to, že ať už je odpověď jakákoli, Davidsonův záměr se patrně shoduje s Rortyho interpretací, jak ukazuje následující odstavec z textu „Myth of the Subjective“, kde Davidson na rozdíl od CS dává opuštění dualismu schématu a obsahu do výslovné souvislosti s opuštěním reprezentacionalismu:

„[...] obsah a schéma jdou ruku v ruce; a můžeme je tedy nechat i společně zmizet. Jakmile tak učiníme, přestane mít smysl klást si otázky k povaze reprezentace, protože nám už nezbydou žádné objekty, kterých by se tato problematika mohla týkat. Přesvědčení jsou buď pravdivá, nebo nepravdivá, ale nic nerepresentují. Nakonec, bude jenom dobře, když se zbavíme reprezentací a s nimi

⁵³ Davidson 1984, str. 42.

⁵⁴ Neale 2001, stránky 181-182.

*i korespondenční teorie pravdy – od takové představy jakýchsi subjektivních reprezentací je totiž vždycky jenom krok k relativismu.*⁵⁵

2.2.2 Nepřeložitelná schémata

Přesuňme se nyní k druhé části Davidsonovy argumentace, ve které vyvrací představu nepřeložitelných schémat. Jak Davidson říká v úvodu k CS, bylo by lákavé říct, že pokud je nějaký jazyk zcela nepřeložitelný do toho našeho, těžko bychom našli evidenci ukazující k tomu, že vůbec o jazyk jde. Učinit však takto „kritériem jazykovosti přeložitelnost do známého jazyka [...] nepůsobí jako samozřejmost; je-li to pravda, mělo by to vyplynout jako závěr nějaké argumentace.“⁵⁶ Výchozím bodem této argumentace je Davidsonovo tvrzení, že metaforu pasování nepotřebujeme a místo toho, že naše schéma pasuje na realitu, stačí říct, že je jednoduše pravdivé. Tam, kde by relativista dříve popsals svou představu nepřeložitelného schématu jako takové schéma, které realitě odpovídá, a přesto je nepřeložitelné do našeho jazyka, můžeme místo toho říct: muselo by jít o schéma, které je pravdivé, a přesto nepřeložitelné. Z tohoto výchozího bodu pak už argument postupuje stručně: (1.) Tarského „Konvence T ztělesňuje naši nejlepší intuici o tom, jak je pojem pravdy používán“;⁵⁷ (2.) Tarského teorie pravdy charakterizuje pojem pravdy pro konkrétní jazyk za pomoci využití překladu do jazyka, který známe; tedy: (3.) Pojem pravdy nemůže být oddělen od pojmu překladu. Tudíž nedává smysl mluvit o pravdivém, a přitom nepřeložitelném schématu.

Důležitý je tady především první předpoklad. To, že je Konvence T naší nejlepší představou o tom, jak se pojem pravdy používá, není samozřejmé. Jak známo, Davidson Tarského teorii pravdy využívá pro svou vlastní teorii významu. Zdálo by se, že pro své současné záměry se Davidson na své pojetí významu nemusí vůbec odvolávat, v kontextu jeho myšlení je ale tato souvislost zásadní – už proto, že ve svých pozdních člancích Davidson chápe spojení pravdy s významem (a dalšími základními pojmy) jako to jediné, co se dá o pojmu pravdy smysluplně říct.⁵⁸ Připomeňme si stručně, jak Davidson Tarského ve své teorii významu

⁵⁵ Davidson 2004, str. 63.

⁵⁶ Davidson 1998, str. 112.

⁵⁷ Davidson 1998, str. 122.

⁵⁸ Davidson 2005b, str. 16.

používá: tam, kde Tarski předpokládá sémantické pojmy, jako je překlad, denotace a splňování, vidí Davidson naopak to, co má jeho teorie teprve vysvětlit. Proto Tarského převrací na hlavu: pravda není vysvětlována pomocí významu (a příbuzných pojmů), naopak význam je vysvětlován pomocí pravdy. Teorém ve tvaru „*s* je pravda právě tehdy když *p*“ tak nesmí předpokládat, že *s* je překladem *p*, jak to dělá Tarski. Jediné, co Davidson může říct, je, že *s* a *p* jsou logicky ekvivalentní věty. To by samo o sobě nedokázalo zaručit, že je taková teorie interpretativní, tj. že stanovuje význam věty *s*. Aby toho Davidson dosáhl, stanovuje několik formálních a empirických podmínek, kterým teorie pravdy musí dostát, aby interpretativní byla; mezi ně patří především splnění Konvence T, chápání jednotlivých teorémů jako zákonů a (empirická podmínka) princip vstřícnosti.

Z tohoto jednoduchého výkladu by mělo být zjevné jedno: pokud má Davidson udržet svou vlastní teorii významu, nemůže zároveň s tím tvrdit, že pravda předpokládá přeložitelnost – má-li totiž „pokládání za pravdivé“ (holding true) sloužit jako evidence pro konstruování teorie významu,⁵⁹ musí být pravda na překladu nezávislá.⁶⁰ Vzhledem k tomu, že si Davidson svou teorii významu drží ve víceméně stejné podobě napříč celým svým dílem, myslím, že takto postavený argument musí jednoduše opustit. (Vynechávám vlnu kritiky, která se na tuto část Davidsonovy argumentace snesla nezávisle na jejím (ne)souladu se zbytkem Davidsonovy filozofie).

Zmíněnou námitku je snadné vidět zpětně, se znalostí dalšího vývoje Davidsonovy filozofie. V roce 1974, kdy Davidson CS píše, se ale jeho teorie radikální interpretace teprve začíná vyvíjet a díky tomu hraje i jeho pojem pravdy v jeho filozofii odlišnou roli. CS staví na pojetí pravdy, které Davidson rozvinul v „True to the Facts“ (1969).⁶¹ V něm zastává verzi korespondenční teorie pravdy, která nicméně nespolečně na korespondenci vět a faktů (viz „slingshot“ argument výše) a staví pouze na Tarského využití pojmu *splňování* v rámci jeho teorii pravdy. Díky tomu má Davidson důvod myslet si, že takovéto korespondenční pojetí není v rozporu s tím, co říká v CS, totiž že „věty ani teorie nejsou pravdivými činěny *ničím*, žádnou věcí: ani zkušenost, ani povrchová podráždění, ani svět nemůže

⁵⁹ Davidson 1984, str. 148, 167.

⁶⁰ Soames 2003, str. 328 nebo Glüer 2011, str. 217.

⁶¹ Davidson 1984, str. 37-54.

učinit větu pravdivou“.⁶² Přesto mu jeho pojetí pravdy nakonec – v příkrém protikladu k Rortymu – dovoluje uzavřít CS následovně:

„Vzdáme-li se závislosti na pojmu neinterpretované skutečnosti, něčeho vně všech schémat i vědy, nerušíme tím pojem objektivní pravdy – právě naopak. [...] Pravdivost vět samozřejmě zůstává relativní k jazyku, ale to je tak objektivní, jak to jen může být. Vzdáme-li se dualismu schématu a světa, nevzdáváme se světa, ale znovunastolujeme bezprostřední kontakt s nám blízkými předměty, jejichž příhody činí naše věty a názory pravdivými nebo nepravdivými.“⁶³

V roce 1983 se Davidson korespondenčního pojetí pravdy vzdá ve prospěch verze koherenční teorie pravdy⁶⁴ - zároveň s tím ale řekne, že z koherence vychází korespondence.⁶⁵ Postupně nicméně v Davidsonově díle krystalizuje jako nejprominentnější tendence tvrzení, že pravda je nedefinovatelná. Mám za to, že jednou z významných motivací pro tento poslední obrat je vývoj jeho pojetí radikální interpretace: jak už jsem zmínila, v jejím kontextu je třeba konstruovat pravdu jako nesémantický pojem.⁶⁶ Také pojmy splňování a reference, které Davidson spolu s Tarskim na začátku předpokládal jako nutné stavební kameny teorie pravdy, začnou postupně hrát čistě teoretickou roli.

Pokud má nicméně pravdu Stephen Neale,⁶⁷ není Davidsonova obhajoba korespondenční teorie pravdy pouhou epizodou a její opuštění je naopak spíš otázkou terminologie než podstatných změn. Neale zdůrazňuje, že ani po opuštění dualismu schématu a obsahu nemá Davidson problém mluvit o reprezentacích, pokud jde reprezentaci *objektů* nebo *událostí*, nikoli *faktů*. Tuto možnost může Davidson dál chápat jako důsledek Tarského teorie pravdy, aniž by ale s její pomocí pravdu definoval. Důsledkem využití splňování v Tarského teorii pravdy je, že jazyk nemůžeme pochopit bez jeho vlastní ontologie.

⁶² Davidson 1998, str. 121.

⁶³ Davidson 1984, str. 198.

⁶⁴ Davidson 2004, str. 159-179.

⁶⁵ Davidson 2004, str. 159.

⁶⁶ Potvrzení této domněnky v Davidson, 2005a str. 16, pozn. 22.

⁶⁷ Neale, 2001.

Nejenže není nekonzistentní takovou možnost zastávat, ale její opak není možné vyvodit ani ze „slingshot“ argumentu, ani z argumentu proti dualismu schématu a obsahu. Davidson může dál tvrdit, že není možná reprezentace jednotlivých faktů ani nekonceptualizované reality/zkušenosti, a mluví-li v „Mýtu subjektivního“ o konci reprezentací nebo korespondenční teorie pravdy,⁶⁸ nemyslí tím víc než toto. V tomto smyslu je možné přehodnotit také výše zmíněný argument proti metafoře uspořádávání pojmově neurčené reality: to, že tento argument neumožňuje nezávislé odmítnutí reprezentací, je zcela v souladu s Davidsonovým pohledem a pro účely odmítnutí dualismu schématu a obsahu zcela postačuje. Davidsonův jazyk ve smyslu daném pojmem splňování skutečně *uspořádává*: ne však pojmově neurčenou realitu, ale jednotlivé objekty, které není možné k jednotlivým výrazům nevztáhnout, má-li jazyk mít prostředky kvantifikace nebo predikáty.

Je taková interpretace problémem pro Rortyho / Davidsonův antireprezentacionalismus? A do jaké míry může Rorty Davidsonův argument v tomto kontextu využívat, aniž by se dopustil dezinterpretace? Abych odpovědi na tyto otázky vyjasnila, bude v dalším textu třeba přesně identifikovat Davidsonovo pojetí pravdy, popsat jeho vývoj a Rortyho s ním konfrontovat. Z velké části mi k tomu poslouží diskuze, kterou spolu Davidson a Rorty přibližně od konce osmdesátých let na téma pravdy vedli.

3. Davidson na mapě přístupů k pravdě

3.1 Davidson, Tarski a korespondence

Tarski je autorem pojetí pravdy, které vešlo ve známost jako „sémantické“. Důvod tohoto označení už jsem naznačila: pravda může být v Tarského pojetí definována pomocí sémantických pojmů, mezi kterými hraje u Tarského hlavní roli pojem splňování.⁶⁹ Tarského explicitním cílem v jeho pracích věnovaných problematice pravdy bylo „zkonstruovat – s ohledem na daný jazyk – materiálně adekvátní a formálně správnou definici pojmu ‚pravdivé věty.‘“⁷⁰ Aniž bych podávala rozsáhlejší výklad, zásadní je, že adekvátní definice pravdy (jak to zachycuje

⁶⁸ Davidson 2001, str. 46.

⁶⁹ Kirkham 1992, str. 141.

⁷⁰ Citováno v Künne 2003, str. 180-181.

Tarského „Konvence T“) je podle Tarského taková, že obsahuje všechny věty vzniklé dosazením do následujícího schématu:

$$X \text{ je pravdivá tehdy a jen tehdy, když } p,^{71}$$

kde X je jméno věty v objektovém jazyce a p je překlad této věty v metajazyce. Důležité je také dodat, co je ve výše uvedené citaci implicitní, totiž že „pravdivá“ tu musí být pochopeno jako „pravdivá v L “, což Tarského definici činí relativní ke zvolenému jazyku.

Definice pravdy musí mít rekurzivní tvar, to se ale nedá přímočaře provést, pokud jazyk obsahuje kvantifikátory. Pojem splňování (chápaný jako vztah mezi výrazy jazyka a posloupnostmi objektů, tj. sémantický pojem⁷²) zavádí Tarski právě pro tento účel.⁷³ Mezi kroky úspěšné definice pravdy tak bude patřit rekurzivní definice splňování a teprve pak definice pravdy prostřednictvím splňování, což je nekomplikované – věta je pravdivá právě tehdy, když je splňována všemi posloupnostmi.⁷⁴

Tarski sám o své definici pravdy tvrdil, že „by měla zachovat intuice obsažené v takzvaném klasickém pojetí pojmu pravdy, tj. v pojetí, podle něhož ‚pravdivé‘ znamená totéž jako ‚ve shodě s realitou‘“.⁷⁵ Jestli bychom ale měli Tarského teorii považovat za korespondenční teorii pravdy, je dlouhodobě kontroverzní problém.⁷⁶ Jak už víme a dále uvidíme o něco podrobněji, Davidsonovo spojení s Tarskim jej nutí se vyrovnat jak s tématem korespondenční teorie pravdy, tak s otázkou deflacionismu, kterou Tarského pojetí vzbuzuje s podobnou naléhavostí.

3.1.1 Davidson a Tarski

Abych vysvětlila, co přesně v Davidsonově pojetí znamená „stavět Tarského na hlavu“, doplním ještě několik poznámek k jeho teorii významu, která Tarského teorii pravdy využívá. Davidsonovo pojetí významu a jeho myšlenkový experiment radikální interpretace s sebou přirozeně nese celou řadu souvisejících komplikací – od problému odůvodnění principu vstřícnosti až po centrální otázku, zda mohou být

⁷¹ Künne 2003, str. 183.

⁷² Kirkham 1992, str. 153.

⁷³ Künne 2003, str. 197.

⁷⁴ Künne 2003, str. 202.

⁷⁵ Citováno v Künne 2003, str. 208-209.

⁷⁶ Kirkham 1992, str. 170.

T-věty získané radikálním interpretem skutečně interpretativní.⁷⁷ V tomto textu budu takové komplikace ignorovat – mým záměrem je pouze nastínit, jak pojem pravdy v Davidsonově teorii významu figuruje.

Za výchozí bod si můžeme vzít radikální interpretaci, ideu, která v Davidsonově teorii nefiguruje od počátku, ale která se rychle dostává do jejího středu. Radikální interpretaci můžeme, chceme-li, chápat jako myšlenkový experiment, jehož cílem je dát do souvislosti základní pojmy pravdy, významu a přesvědčení; Davidson ji čas od času chápe také jako proces, který absolvujeme takřka denně při běžné komunikaci⁷⁸ – tento bod ale pro tuto chvíli nechám otevřený. Obsahově se radikální interpretace v každém případě dá popsat jako situace, ve které interpret nezná nic z jazyka ani propozičních postojů (zejména pak přesvědčení) mluvčích.

Interpret má tak k dispozici zprvu jen nesrozumitelné promluvy mluvčích. Davidsonovou nadějí je, že z těchto promluv zvládne interpret sestavit kompletní sadu „T-vět“ typu

„Snow is white“ je pravda právě tehdy, když sníh je bílý

(to je v zásadě instance schématu, který jsem výše uvedla v souvislosti s Tarskim) a že za splnění jistých podmínek⁷⁹ zjistí interpret z takových vět význam výchozích promluv a také jednotlivých slov jazyka. Interpret tak ideálně sestaví kompletní T-teorii jazyka, která bude obsahovat T-větu pro každou větu interpretovaného jazyka, ale také základní axiomy, které v jazyce identifikují významy kvantifikátorů, logických spojek nebo reference singulárních termínů. Uspokojivá T-teorie by díky tomu měla být schopná vygenerovat význam libovolné věty v jazyce za použití konečného počtu axiomů.

Základem interpretova postupu je identifikace „pravdivostních postojů“ mluvčích neznámého jazyka, totiž skutečnosti, že některá svá vyjádření chápou jako pravdivá. Davidsonův – poměrně silný – předpoklad je, že tyto postoje je možné identifikovat čistě na základě behaviorální evidence.⁸⁰ Pokud projdeme tímto krokem, čeká nás v radikální interpretaci ještě celá řada potíží. První překážkou je zmíněná neznalost přesvědčení mluvčích. Davidson zdůrazňuje, že

⁷⁷ Pro zásadní důvody proti funkčnosti radikální interpretace viz Lepore a Ludwig, 2005.

⁷⁸ Davidson 1984, str. 125.

⁷⁹ Davidson 1984, str. 137-138.

⁸⁰ Zeglen 1999, str. 32.

pravdivost záleží pokaždé na významu i přesvědčení: pokud tak máme k dispozici pouze pravdivostní postoje, musíme najednou řešit pro dvě neznámé. Na tomto místě se uplatňuje Davidsonův princip vstřícnosti, který velí interpretovat mluvčí jako pokud možno logicky koherentní a s pravdivými přesvědčeními. Tímto způsobem můžeme jednu ze dvou neznámých vzít jako konstantní a zjišťovat tak už „pouze“ význam promluv mluvčích.⁸¹

Ve svých pozdějších pracích charakterizuje Davidson princip vstřícnosti dvojím způsobem:

Princip koherence nabádá interpreta nalézt v myšlení mluvčího jistou míru logické konzistence; Princip korespondence jej nutí chápat mluvčího jako někoho, kdo reaguje na tytéž rysy světa, na které by on sám (tj. interpret) reagoval za podobných okolností. Oba principy mohou být [...] nazvány principem vstřícnosti.⁸²

Kromě principu vstřícnosti dodává Davidson postupem času i několik dalších podmínek, které by měly zajistit, že T-věty dokážou radikálnímu interpretovi skutečně dodat význam interpretovaných vět: na mysli mám především jeho doporučení chápat T-věty jako zákony (tj. jako věty, které platí i za kontrafaktuálních okolností)⁸³ a samozřejmě i holistická omezení: význam jednotlivých vět se bude přirozeně cizelovat s ohledem na celek teorie, který interpret získá.

Důležité pro tuto práci je zmínit, jak v Davidsonově chápání významu figurují sémantické pojmy, se kterými Tarski začíná, tj. pojmy splňování a reference. Davidson navrhuje vcelku vágní a nerozpracovaný postup, kterým se má radikální interpret řídit: začíná logikou (identifikace logických pravd, identifikace logické struktury – predikátů, singulárních termínů, kvantifikátorů, logických spojek atd.), pokračuje přes interpretaci predikátů, a nakonec určí reference singulárních termínů.⁸⁴ Ani významy vět, ani významy nevětných výrazů Davidsonova teorie nepředpokládá. Zásadní také je, že interpretace celých vět má prioritu a významy nevětných výrazů jsou od ní odvozené.⁸⁵ I proto mluví Davidson v souvislosti

⁸¹ Davidson 1984, str. 137.

⁸² Davidson 2001, str. 211.

⁸³ Davidson 1984, str. 26, pozn. 11.

⁸⁴ Glüer 2011, str. 84.

⁸⁵ Davidson 1984, str. 220.

s referencemi nevětných výrazů jako o teoretických pojmech, které mají svou analogii v empirické vědě:

„Analogie s fyzikou je zjevná: makroskopické fenomény vysvětlujeme tím, že postulujeme nepozorovanou jemnou strukturu. Testování teorie se ale odehrává na makroskopické úrovni. Je jasné, že občas máme dost štěstí, abychom našli dodatečnou nebo přímější evidenci pro původně postulovanou strukturu; to ale pro celý podnik není zásadní.“⁸⁶

3.1.2 Korespondenční teorie

Vzhledem k Rortyho soustavnému odporu vůči korespondenční teorii pravdy se právě tato otázka stává podstatnou pro porovnání jeho a Davidsonova přístupu. Výše jsem už o tomto problému leccos naznačila: nyní je čas doplnit několik detailů.

Davidson koncem 60. let skutečně zastává korespondenční teorii pravdy a ta stojí na dvou pilířích: (1) korespondence nemůže stát na vztahu věta-fakt; (2) pokud můžeme smysluplně mluvit o korespondenci, pak jen na úrovni slov.⁸⁷ Jak jsme viděli, teorie významu využívající Tarského teorii pravdy musí ve svém důsledku přiřadit objekty nevětným výrazům pomocí pojmu splňování a bezprostředně tak spojuje náš jazyk se světem. Právě to byl smysl „korespondence“, o kterém Davidson mluvil ve svém článku „True to the Facts“,⁸⁸ a ten samý prvek z Davidsonovy filozofie nezmizel ani po třiceti letech.⁸⁹ Když tu Davidson korespondenční teorii pravdy bere zpět, výslovně odmítá, že by jeho důvodem měla být domněnka, že není možné zjistit žádnou souvislost mezi jazykem a světem (protože to by znamenalo „znovu skončit jen se získáním dalších přesvědčení“⁹⁰), jako spíš znovu „slingshot“ argumentem podpořený fakt, že by taková korespondence byla zcela triviální.⁹¹

To, čemu Davidson na začátku říkal „korespondenční teorie“, tak skutečně opouští pouze verbálně. Stephen Neale i sám Davidson tu proto mluví o

⁸⁶ Davidson 1984, str. 222.

⁸⁷ „True to the Facts“ v Davidson 1984.

⁸⁸ Davidson 1984, stránky 47-48.

⁸⁹ Davidson 2005a, str. 34-35.

⁹⁰ Davidson 2005a, str. 38.

⁹¹ Davidson 2005a, str. 39.

korespondenční teorii ve „skromném“ smyslu.⁹² Následující Davidsonovo vyjádření popisuje právě takovou skromnou korespondenci:

Zaměňte „splňuje“ za „koresponduje s“ a dostanete definici pravdy jako korespondence. Podivnost takové myšlenky je zjevná z neintuitivní a umělé povahy entit, ke kterým by pak musely „korespondovat“ věty, i z faktu, že by všechny pravdivé věty korespondovaly k jediné entitě.⁹³

Jakkoli podivná ale taková verze korespondenční teorie může být, čistě z pohledu interpretace Davidsonovy filozofie leccos osvětluje. Že s sebou funkční davidsonovská T-teorie nese ontologii objektů a událostí, otevírá prostor pro realismus ohledně těchto entit, ačkoli Davidson jinak realistickou nálepku odmítá s poukazem na to, že stojí na tradiční korespondenční teorii pravdy pracující s fakty.⁹⁴ Davidson tak jedním dechem může tvrdit, že tvrzení o korespondenci výrazů a světa není nic jiného než tvrzením jejich pravdy, a druhým dodat, že jsme nuceni mluvit v jazyce o entitách, které jsou na něm nezávislé. To je výrazný šťouchanec vůči Rortymu globálnímu antireprezentacionalismu, který popírá vůbec nějaký vztah mezi jazykem a světem. Na druhou stranu, přiřazení entit výrazům v rámci teorie významu nemusí být ani z Davidsonova pohledu unikátní, natož aby zaručovalo unikátní popis reality nebo Davidsonovi dávalo do ruky pojem objektivní pravdy – a to je koneckonců Rortyho hlavní terč.

3.2 Davidson, koherence a pragmatismus

Ve svém článku „Pragmatism, Davidson, and Truth“⁹⁵ Rorty sestavil seznam následujících tezí, které podle něj dělají z Davidsona pragmatistu:

1. pojem pravdy nemá žádná explanační užití;
2. o přesvědčeních víme všechno, pokud známe kauzální vztah mezi nimi a světem;⁹⁶
3. není pravda, že by svět činil naše přesvědčení pravdivými;
4. debata mezi realismem a antirealismem nedává smysl.⁹⁷

⁹² Neale 2001, str. 178.

⁹³ Davidson 2005a, str. 38, pozn. 4.

⁹⁴ Neale 2001, str. 187.

⁹⁵ Rorty 1991a, str. 126-150.

⁹⁶ Rorty 1991a, 129.

⁹⁷ Rorty 1991a, str. 128.

První bod je tezí obecně blízkou deflacionismu – Rorty tu má konkrétně na mysli, že užití pojmu pravdy se omezuje na diskvotaci a expresivní užití (pro účely schvalování a výstrahy).⁹⁸ Netřeba popírat, že všechna tato užití pojem pravdy skutečně má – pro Davidsona je ale centrální, že se tím nevyčerpává. Pojem pravdy je v jeho pojetí, jak jsme viděli, naopak nezbytný k vysvětlení významu. Tento zásadní bod má zatím jen systematické důvody zakotvené v povaze Davidsonova projektu, zatím ale zůstává na úrovni tvrzení a vrátíme se k němu později.⁹⁹

Druhý Rortyho bod odkazuje na Davidsonův argument proti schématu a obsahu, když odmítá představu surového obsahu, ke kterému by se naše přesvědčení mohla vztahovat (viz výše). Pokud je vztah mezi přesvědčením a světem výhradně kauzální, znamená to, jak vidíme v bodě (3), že svět nemůže přesvědčení činit pravdivým, že nemůže figurovat jako evidence pro přesvědčení, že jej přesvědčení nereprezentuje a nekoresponduje k němu. Způsob, jakým Davidson vyjadřuje rubovou stranu těchto tvrzení, totiž že „mezi důvody našich přesvědčení mohou patřit zase jen přesvědčení“,¹⁰⁰ vyjadřuje přitažlivost pro Rortyho pozici ještě výmluvněji.

Co se týče vztahů jazyka a světa, mohl by Davidson s Rortym ve všech bodech souhlasit.¹⁰¹ Přesto by si Rorty měl dávat pozor, jaké důsledky na tomto místě vyvodí. Že Davidson nemá zájem přejít do druhého extrému a začít zastávat některou z epistemických teorií pravdy (k nimž se koherenční nebo pragmatická teorie dá zařadit), jak by mohlo jeho naposled uvedené vyjádření naznačovat, je paradoxně vidět přímo na jeho vlastní „koherenční teorii pravdy“.

Pokud je na místě nechat toto označení v uvozovkách, pak proto, že Davidsonova koherenční teorie pravdy je podobný případ jako jeho korespondenční teorie: stejně jako ona od začátku zcela neodpovídala svému názvu (koneckonců už na tomto místě Davidson zdůrazňuje, že jeho cílem není *definovat* pravdu pomocí koherence a dodává, že je podle něj pravda primitivním a zcela transparentním pojmem¹⁰²) a i ji Davidson nakonec opustil především verbálně. Pokud Davidson na jedné straně v souvislosti se svou koherenční teorií mluví o tom, že jedinou

⁹⁸ Rorty 1991a, str. 128.

⁹⁹ Davidson 2005a, str. 54.

¹⁰⁰ Davidson 2001, str. 141.

¹⁰¹ Davidson 2001, str. 137.

¹⁰² Davidson 2001, str. 139.

evidenci pro přesvědčení je jiné přesvědčení, na druhé straně tu najdeme také jasnou ranou formulaci jeho neshod s Rortym:

„Pokud se v něčem [s Rortym] lišíme, pak v tom, zda i v případě, že se nemůžeme dostat ven ze svých přesvědčení a svého jazyka, abychom našli nějaký jiný jejich test než koherenci, ‘ přesto můžeme poznávat a mluvit o objektivním veřejném světě, který jsme sami nevytvořili. “¹⁰³

Idea koherenční teorie pravdy těsně souvisí s Davidsonovým pojetím radikální interpretace. Davidson vychází z postřehu, že interpret, který je zcela neobeznámený s jazykem mluvčích i s jejich propozičními postoji, musí během interpretace řešit pro dvě neznámé: jak pro význam, tak pro přesvědčení. Už víme, že Davidsonovým řešením tu je považovat jeden z této dvojice, totiž přesvědčení, za konstantní: odtud Davidsonův „princip vstřícnosti“, tj. pravidlo, že o přesvědčení mluvčích musí interpret předpokládat, že jsou z většiny pravdivá a koherentní. To samozřejmě neplatí pouze o specifické interpretační situaci: radikální interpretace Davidsonovi slouží za paradigma interpretace a jejím účelem je dobrat se obecných podmínek interpretace vůbec. Jinými slovy, pokud má být jakýkoli mluvčí vůbec interpretovatelný, musíme přisoudit pravdivost většině z jeho tvrzení.

Davidson samozřejmě netvrdí, že by se mluvčí vůbec nemohli mýlit: protože je ale úkolem interpreta maximalizovat koherenci a pravdivost přesvědčení mluvčích, vyplývá, že čím koherentnější je dané přesvědčení s celkem přesvědčení mluvčího, tím pravděpodobněji bude také pravdivé. I proto formuluje Davidson slogan své korespondenční teorie poněkud nešťastně jako „koherence rodí korespondenci“¹⁰⁴ – nešťastně ze stejného důvodu, ze kterého nemůžeme Davidsona považovat za korespondenčního teoretika.

Pokud jde o Rortyho kritéria, zdráhám se říct, zda všechny z nich skutečně platí, protože dosud nemáme ucelený obrázek Davidsonova pojmu pravdy. Rortyho výčet samozřejmě vyjadřuje především jeho vlastní pohled na pragmatismus, přesto je ale jako seznam kritérií slabý, mimo jiné proto, že nezmiňuje, jak by mělo vypadat pozitivní pragmatické pojetí pravdy, a také proto, že v něm chybí otázka

¹⁰³ Davidson 2001, str. 141.

¹⁰⁴ Davidson 2001, str. 137.

metody, která je pro pragmatismus specifická. V následujícím textu se stručně dotknu obou problémů.

Pragmatická pojetí pravdy mohou samozřejmě mít různé podoby. Viděli jsme už, že to Rortyho je specifické především svou neochotou pravdu definovat – k tomu se ještě vrátíme. V dějinách pragmatismu jsou pak prominentní především dva přístupy: zaprvé ten Jamesův, který tvrdí, že „pravdivé“ je jméno čehokoli, čemu se ukáže dobré věřit“ nebo že „pravdivé“ označuje jen to, co je v našem myšlení výhodné, stejně jako „správné“ je pouze tím výhodným v našem jednání.“¹⁰⁵ Tím druhým je Peircův přístup, který pravdu přímo nedefinuje, ale charakterizuje pomocí postupné konvergence přesvědčení k finálnímu bodu, který označuje jako realitu¹⁰⁶ „Realita“ sama ale u Peirce není nezávislá na přesvědčeních – naopak se definuje jako shoda na přesvědčeních, která prošla nejzazším možným zkoumáním a odolávají všem pochybnostem.¹⁰⁷

Davidson má tendenci strefovat se především do prvního typu pragmatismu, ačkoli pokaždé odmítá jedním tahem řadu různých formulací takové teorie.¹⁰⁸ Co víc, v řadě případů odmítá plošně epistemické teorie, do kterých řadí i kdysi zastávanou koherenční teorii pravdy. Mezi jeho důvody tu patří

1. že epistemické teorie pravdy vedou ke skepsi;¹⁰⁹
2. že buď je definice pravdy tak silná, že je kruhová, nebo se proti ní dá najít protipříklad (užitečné, odůvodněné, koherentní atd. přesvědčení může být nepravdivé);¹¹⁰
3. že pokud používají prostředek ideální perspektivy (jako v případě Putnamovy „idealizované odůvodněné tvrditelnosti“), nedokážou buď vyloučit možnost chyby, nebo na druhé straně zabránit tomu, aby se celý pojem pravdy vzdálil od běžných lidských schopností víc, než by bylo pro epistemickou teorii žádoucí.¹¹¹

Davidsonův nejpřímější útok na epistemické teorie pravdy má možná největší vypovídající hodnotu pro to, o co v této práci jde:

¹⁰⁵ Citováno v Hookway 2016 (3.2).

¹⁰⁶ Hookway 2016 (3.1).

¹⁰⁷ Hookway 2016, 3.1; Misak 2013, str. 36-37.

¹⁰⁸ Např. Davidson 2005a, str. 7.

¹⁰⁹ Davidson 2005a, str. 34.

¹¹⁰ Davidson 2005b, str. 8.

¹¹¹ Davidson 2005a, str. 45.

„Korespondence, jakkoli je jako definice prázdná, přesto vystihuje myšlenku, že pravda záleží na tom, jak je to se světem, a to by mělo stačit k diskreditaci většiny epistemických a pragmatických teorií.“¹¹²

Co nakonec Davidsona k odmítnutí epistemických teorií vede, tak nejlépe pochopíme, pokud zjistíme, jaký prostor v jeho pojetí přes odmítnutí korespondenční teorie zůstává pro tvrzení, že pravda našich tvrzení je přímo závislá na světě.

3.2.1 V jakém smyslu je možné považovat Davidsona za pragmatistu?

Nebylo by v žádném případě přesné tvrdit, že je Davidsonovi pragmatická tradice ve filozofii zcela cizí, už třeba kvůli vlivu, který měl na jeho filozofii Quine, který se k pragmatismu čas od času výslovně hlásil. Davidson se velmi silně vymezuje proti pojmu pravdy Jamesova stříhu, podle některých interpretů¹¹³ je ale jeho pozice mnohem blíž jiné odrůdě klasického pragmatismu, totiž té Peircově. Podobně jako Rorty i Davidson, i Peirce odmítá představu schématu a nekonceptualizovaného obsahu a i on si dává záležet na tom, aby v obrazu, který překonáním takové duality vznikne, zůstalo dost místa pro objektivní pravdu.¹¹⁴ Podle Cheryl Misakové je tu Davidson pragmatista v Peircově smyslu především tím, že pravdu odmítá definovat a takovou definici místo toho nahrazuje stopováním souvislostí, které má pojem pravdy s naší každodenní praxí, tj. s formováním našich přesvědčení nebo s naší běžnou činností.¹¹⁵

Méně historicky zaměřenou analýzu Davidsonových pragmatických rysů podává Hans-Johann Glock.¹¹⁶ Kromě zmíněného peircovského spojení nabízí také několik dalších věcných souvislostí mezi pragmatismem a Davidsonovou filozofií. Jednou z nich je i to, čemu Glock říká Davidsonův „antifundacionalismus“:

¹¹² Davidson 2005b, str. 17.

¹¹³ Misak 2012.

¹¹⁴ Misak 2012, str. 275-276.

¹¹⁵ Misak 2012, str. 276.

¹¹⁶ Glock 2003, str. 18.

Karteziánský ideál jistoty je scestný. Naše teorie by neměly usilovat o nezpochybnitelné základy, ale jen o dohady, které se pokaždé mohou mýlit, ovšem o dohady s maximální explanační silou.¹¹⁷

V souvislosti s Davidsonovou filozofií jde o možná nenápadný, ale zato velmi přesný postřeh, který je důležitý pro pochopení Davidsonových cílů ve filozofii jazyka. Tato tendence je podle mého naprosto zřetelná právě na Davidsonově centrálním projektu, tj. na jeho teorii významu – třeba když odmítá do teorie zahrnout významy jakožto entity¹¹⁸ nebo když o Tarského teorii pravdy mluví jako o silné formální struktuře, která dokáže nahradit „obvykle marné pokusy o definici nebo analýzu důležitých pojmů.“¹¹⁹

Na Davidsona sedí také Glockova kolonka „instrumentalismu“, která popisuje poznání jako výsledek aktivity spíš než jako její pasivní „zrcadlení“.¹²⁰ V Davidsonově kontextu je tento princip nicméně vidět spíš ve filozofii jazyka než v epistemologii: význam se tu nepopisuje jako pouhý vztah výrazů a objektů, ale pokaždé se o něm mluví v souvislosti s lidským jazykovým chováním a aktivní komunikací.

3.3 Davidson a deflacionismus

Když Davidson označuje pravdu jako „primitivní pojem“ nebo o ní říká, že je „krásně transparentní“,¹²¹ evokuje tím celkem pochopitelně deflacionistickou teorii pravdy. Základní intuici deflacionismu vyjadřuje už Fregeho poznámka, že „připsáním pravdivosti k myšlence nic nepřidáváme.“¹²² Z úvah podobných té Fregově vyrůstá mnoho různých variant mínění, že pravda, navzdory četným pokusům o korespondenční, koherenční, pragmatické nebo jiné pozitivní pojetí, nemá povahu, o níž by bylo možné teoretizovat.¹²³ Výrazem představy, že pravda vůbec není vlastnost, tj. že je „redundantní“, je obvykle pokus redukovat ji na její performativní roli.¹²⁴ Překážku k čistě redundančním teoriím pravdy v tomto smyslu ale klade postřeh, který znovu najdeme už u Frega:

¹¹⁷ Glock 2003, str. 18.

¹¹⁸ Davidson 1984, str. 17.

¹¹⁹ Hahn 1999, str. 32.

¹²⁰ Glock 2003, str. 18.

¹²¹ Davidson 2001, str. 139.

¹²² Frege 1956, str. 293.

¹²³ Kirkham 1995, str. 307.

¹²⁴ Kühne 2003, str. 71.

*Není to ale přece jen ohromný výsledek, když může vědec po dlouhém váhání a důkladném zkoumání říct, „má domněnka je pravdivá“?*¹²⁵

Problém podle všeho představují všechny věty, ve kterých kandidát na pravdivost není vyjádřený celou vloženou větou („tato teorie je pravdivá“, „všechno, co řekl, je pravdivé“ apod.).¹²⁶ Ne že by si takových použití pojmu „pravdivý“ redundanční teorie nevšimly: i v tomto případě je možné zvolit redukcionistický přístup. Jinou možností je vzdát se zcela představy, že by se pojem pravdivosti dal z filozofického slovníku jednou provždy odstranit a pochopit právě případy „propozičně neodhalujícího“¹²⁷ použití jako možnosti pozitivního uchopení tohoto pojmu. Deflacionismus v tomto smyslu pak zdůrazňuje roli pojmu pravdy v jeho schopnosti zachytit zobecnění typu „Všechno, co A říká, je pravdivé,“ bez nutnosti uchýlit se k nekonečným konjunkcím A-ových výroků.¹²⁸

Co přesně by nás mohlo přimět porovnávat Davidsonovo pojetí pravdy s jedním z těchto přístupů? Na prvním místě samozřejmě povrchový minimalismus obou přístupů. Jak poznamenává Davidson, je v tomto ohledu relevantní především jejich odmítnutí tradičních teorií pravdy.¹²⁹ Zatímco on sám se soustředí především na konkrétní argumenty proti jednotlivým teoriím, deflacionisté, jakkoli samozřejmě využívají také tuto cestu, někdy volí i plošné námitky proti všem „substantivním“ teoriím pravdy – třeba když jako Paul Horwich tvrdí, že nepotřebujeme silnější než diskvotační pojetí pravdy, abychom vysvětlili úspěch našich vědeckých teorií.¹³⁰

Pokud deflacionista trvá na tom, že je pojem pravdy vyčerpán na jedné straně ekvivalencemi typu „,p‘ je pravdivé právě tehdy když p“ a na druhé straně jeho zobecňující funkcí, součástí jeho pojetí musí být také odpovědi na otázky, které si jím kritizované teorie pravdy předsevzaly zodpovědět. Jednou z nich je i otázka, proč by pravda měla být cílem našeho poznávání a jakou povahu takový cíl má.

Odpověď deflacionisty je snadno pochopitelná a zároveň velmi blízká Davidsonově pojetí. Pravda nemůže stát na konci našeho poznávacího procesu jako

¹²⁵ Frege 1956, str. 293.

¹²⁶ Kühne 2003, str. 52.

¹²⁷ Kühne 2003, str. 52.

¹²⁸ Kühne 2003, str. 252.

¹²⁹ Davidson, 2005b, str. 21.

¹³⁰ Williams 1986, str. 228.

cíl: cílem je „věřit, že existují bohové, pouze pokud bohové skutečně existují, a věřit, že existuje mimozemský život pouze tehdy, když skutečně existuje...“¹³¹ Pravda je tu jen od toho, aby umožnila zobecnění všech našich cílů. Tím je pak zřejmé i to, že ptát se na obecné způsoby, jak dosíct pravdy, nedává smysl.

Podobně jako pro deflacionisty není ani pro Davidsona pravda něčím, co bychom mohli chápat jako cíl.¹³² Jeho zdůvodnění se ale od sebevědomé deflacionistické argumentace liší. Pokud podle něj pravda nemůže být cílem zkoumání, pak proto, že není nikdy možné ji spolehlivě identifikovat – jak to Davidson formuluje, „pravdy nemají nějakou ‚značku‘“,¹³³ kterou by se daly odlišit od nepravd.

Podstatné souvislosti a odlišnosti mezi Davidsonovým chápáním pravdy a deflacionismem vyniknou teprve v momentě, kdy se podíváme na jeho vlastní kritiku této teorie pravdy. Výmluvná vzhledem k jeho vlastní koncepci je tu především Davidsonova námitka, že deflacionistický přístup nedovoluje využít pojem pravdy pro vysvětlení významu.¹³⁴ Pokud deflacionista říká, že připisovat *p* pravdivost je totéž jako tvrdit *p*, předpokládá tím znalost významu *p* a ptát se na význam prostřednictvím pravdivostních podmínek by tak bylo kruhové.¹³⁵ Důvod, proč Davidson nemůže přijmout deflacionismus, je vlastně tentýž, jako důvod, proč potřebuje „postavit Tarského na hlavu“ – člověk může buď vyčerpávajícím způsobem vysvětlit pravdu (a předpokládat význam), nebo vysvětlit význam (a předpokládat pravdu); a Davidson si volí to druhé. (Spíš než o námitku tu nicméně jde o artikulaci rozdílu: Davidsonův přístup k vysvětlení významu není tím jediným možným a např. Horwich kombinuje svůj deflacionismus s vysvětlením významu pomocí pojmu užití.¹³⁶)

Přesto – existuje hojně citovaný názor, že se Davidson v tomto bodě mýlí¹³⁷ a že jeho základní dilema není tak určující, jak vypadá. Vzpomeňme si na základní tvar Davidsonovy teorie významu, ve které dává množina T-vět za splnění sady empirických a formálních podmínek význam každé věty neznámého jazyka. Tato

¹³¹ Horwich 2010, str. 6.

¹³² Davidson 2005b, str. 6.

¹³³ Davidson, 2005b str. 6.

¹³⁴ Davidson 2005b, str. 33-34.

¹³⁵ Dummett 1978, str. 7

¹³⁶ Williams 1999, str. 556.

¹³⁷ Williams 1999.

Davidsonova teorie, říká Michael Williams, který je autorem tohoto pokusu o spříznění Davidsona s deflacionismem, nám může dát právě jen význam jednotlivých výrazů, nikoli nám ale říct, *co význam je*. V tomto smyslu nemůže být řeč o tom, že by Davidson význam vysvětloval pomocí pravdy (pravdivostních podmínek) a jeho dilema tudíž padá. Pokud pravda v jeho teorii hraje nějakou roli, pak pouze expresivní, nikoli vysvětlující.¹³⁸ Co tím Williams myslí, vysvětluje tak, že se Davidson ve svých T-větech mohl, za předpokladu že se chtěl vyhnout intenzionálním pojmům, spokojit s formou „s‘ právě tehdy když p,“ jen by to nebyla korektně sestavená věta; jediné, co teď Davidson potřebuje přidat, je výraz, který bude „anforicky odkazovat k větě z cílového jazyka, jejíž význam chceme vymezit“¹³⁹ – a právě to nabízí výraz „pravdivý“.

Davidson má ale v zásobě ještě další argumenty: druhý z jeho kritických bodů zároveň prozrazuje část pozitivní odpovědi na otázku, proč si Davidson myslí, že je pravda nedefinovatelná. Taková námitka míří na deflacionistu, který se domnívá, že „nám Tarski řekl všechno, co se o pravdě dá vědět,“¹⁴⁰ tj. že Tarského definice pravdy pojem pravdy zcela vyčerpává. Důvod, proč to Davidson pokládá za chybu, je že Tarského definice pravdy se pokaždé omezuje na daný jazyk a nedovede podat vysvětlení toho, co mají jednotlivé pojmy pravdy společné. Davidson to nechápe jako Tarského nedostatek: naopak opakovaně zdůrazňuje, že Tarski nedefinovatelnost pravdy pozitivně prokázal.¹⁴¹

V souladu s tím nakonec Davidson svůj pojem pravdy chápe – minimalisticky, zároveň ale s explicitním vymezením proti deflacionistickému chápání pravdy jako triviální. Davidson pojem pravdy stále chápe jako pojem s podstatným významem a výraznou explanační silou.

Na jednom místě se Davidson podivuje, že v řadě otázek stačí filozofům analyzovat pojmy pomocí jiných základních pojmů¹⁴² (když např. mluví o paměti, vymezují ji pomocí její souvislosti s pojmy přesvědčení, pravdy, kauzality nebo vnímání) – když ale přijde řeč na pravdu, pocítují neodolatelnou potřebu definovat ji pomocí nějaké jadrné formule.¹⁴³ Že to podle něj většinou nefunguje, jsem už

¹³⁸ Williams 1999, str. 556-557.

¹³⁹ Williams 1999, str. 557.

¹⁴⁰ Davidson 2005b, str. 26.

¹⁴¹ Davidson 2005b, str. 21.

¹⁴² Davidson 2001, str. 20.

¹⁴³ Davidson 2001, str. 16.

zmínila. Alternativou, kterou volí Davidson, je vzdát se pokusů o definici nebo dokonce redukci pravdy a místo toho se soustředit na spojitosti mezi ní a dalšími centrálními pojmy, tj. především významem nebo přesvědčením – a prostředkem k tomu je mu už zmíněná radikální interpretace.

4. Rorty a pravda

Poté, co jsem se pokusila přibližně určit Davidsonovy souřadnice mezi běžnými teoriemi pravdy, je čas se nakrátko vrátit k Rortymu. Rorty na jednom místě píše, že jako pragmatista osciluje mezi dvěma pozicemi: mezi snahou redukovat pravdu na odůvodnění na jedné straně a minimalistickým pohledem na pravdu na straně druhé.¹⁴⁴ Už dříve jsem naznačila, že druhá pozice bude nakonec pro Rortyho pragmatismus konzistentnější, a když Rorty jen o pár let později mluví o tom, že myšlenka, že nemá smyslu definovat pravdu, je jeho největším dluhem vůči Davidsonovi,¹⁴⁵ zdá se, že definitivně přijal druhou možnost.

Jak Rorty filozofický pojem pravdy vidí, bylo už z velké části naznačeno. Jeho pozici charakterizují především následující teze:

1. můžeme se zcela obejít bez jakékoli teorie pravdy,¹⁴⁶
2. jediné užití pojmu pravdy, které se z jazyka nedá zcela eliminovat, je užití „varovné“ (*cautionary*);¹⁴⁷
3. předmětem tradičních teorií pravdy je i navzdory jejich deklaracím spíše pojem zdůvodnění než pojem pravdy jako takový.

K tomu je třeba přidat také zmínku o jeho širších, ale těsně souvisejících pozicích:

4. dichotomie mezi realismem a antirealismem je neudržitelná – není třeba se stavět ani na jednu z obou stran.¹⁴⁸

Pokud Rorty odmítá pojem pravdy jako takový, co pozitivního nám nabídne na jeho místě? Z výše řečeného je zřejmý jeden Rortyho posun: posun od tvrzení k přesvědčením a od pravdy k odůvodnění. Místo toho, aby pravdu redukoval na odůvodnění, teď Rorty tvrdí, že toho o pravdě nemůžeme mnoho říct a že podstatné

¹⁴⁴ Rorty 1998a, str. 21.

¹⁴⁵ Rorty 1998a, str. 3

¹⁴⁶ Brandom 2000, str. 2.

¹⁴⁷ Brandom 2000, str. 4.

¹⁴⁸ Rorty 2006, str. 240.

funkce, které měl pojem pravdy zastávat, může odůvodnění přebrat za něj. Tento posun je podstatně svázán s pragmatickou tradicí v jejím celku a podle Rortyho s tím pro pragmatistu vznikají dvě možnosti: buď pojem odůvodnění svázat s nějakým druhem ideální perspektivy a posunout jej tak k větší objektivitě, nebo se podobných snah úplně vzdát a smířit se s faktem, že odůvodnění – na rozdíl od pravdy – je odůvodněním pokaždé jen *pro nás*, že je dílčí a závislé na perspektivě.¹⁴⁹ Rorty si nejspíš nepřekvapivě vybírá druhou cestu a ruku v ruce s tím jde i jeho smysl pro dočasnost a jistou provizornost celých našich pohledů na svět, pro „rozostřenost“ světa, kterému poslední odůvodnění pokaždé unikají někam do budoucnosti.¹⁵⁰

Věren svému pragmatickému zázemí, věnuje se Rorty často víc praktickým než teoretickým důsledkům tezí a doktrín, které diskutuje, a tak tomu je i v případě pojmu pravdy. Když se Rorty přesouvá od tématu pravdy k tématu odůvodnění, přenáší celou diskuzi do oblasti, která mnohem víc připomíná praktickou nebo politickou filozofii než epistemologii nebo filozofii jazyka. Můstkem k tomu mu je analogie, která podle jeho slov nachází inspiraci u Deweyho: odmítnutí korespondence a reprezentacionalismu je v ní antiautoritářským tahem srovnatelným s odmítnutím náboženské morálky novověkými mysliteli.¹⁵¹ Jádro tohoto posunu je tak snadno pochopitelné: opustit tradiční teorie pravdy znamená emancipaci a ochotu převzít zodpovědnost za tvorbu vlastních přesvědčení a za své způsoby odůvodňování.¹⁵² Vznik a odůvodnění přesvědčení ale není subjektivní: to, na co se podle Rortyho musíme spolehnout místo „transcendentní“ autority faktů, je společenský konsenzus a to, jaká přesvědčení nakonec získají prim, záleží na tom, která z nich zvládnou „zachovat a usnadnit projekty společenské kooperace.“¹⁵³

Rorty o sobě čas od času mluví jako přívrženci koherenční teorie (přesvědčení)¹⁵⁴ a podobně jako Davidson se vyjadřuje, že „přesvědčení je tím, čím je, jen díky svému postavení v síti.“¹⁵⁵ Není to ale pouhá koherence, co namísto

¹⁴⁹ Rorty 1999a, str. 32.

¹⁵⁰ Rorty 1999a, str. 28.

¹⁵¹ Rorty 1999b, str. 7.

¹⁵² Rorty 1991b, str. 19.

¹⁵³ Rorty 1999b, str. 7.

¹⁵⁴ Brandom 2000, str. 5.

¹⁵⁵ Rorty 1998b, str. 156.

vnější reality určuje, která přesvědčení přijmeme a která odmítneme – Rortyho kritérium je tu příkladně pragmatické. Přesvědčení se podle Rortyho spíš než na pravdivá a nepravdivá dělí na užitečná a neužitečná a jakékoli specifikace – ať už je to pro usnadnění spolupráce, růst společenství nebo „rozmanitost a svoboda“ – jsou leda provizorní a pragmatista k nim nemá příliš co říct.¹⁵⁶

5. Rorty vs. Davidson

5.1 K čemu Rorty potřebuje Davidsona?

Za posunem od tvrzení k přesvědčení a od pravdy k odůvodnění stojí u Rortyho překvapivě několik Davidsonových tezí. Jednou z nich je samozřejmě Davidsonův názor, že se o pravdě nedá mnoho zajímavého říci; tou další je také přesvědčení, že pravda a odůvodnění jsou zcela oddělenou cestou, protože, jak Davidson tvrdí, pravda „není epistemický pojem“.¹⁵⁷ Abychom plně porozuměli davidsonovským důvodům, které Rortyho vedou k výše zmíněnému pojetí pravdy, musíme se podívat na to, jak Rorty Davidsona v souvisejících otázkách interpretuje.

1. Rorty tvrdí, že pojem pravdy u Davidsona slouží výhradně k tomu, aby popsal souvislosti mezi prostředím mluvčího a jeho přesvědčeními. Tyto souvislosti jsou nicméně *kauzální*, nikoli *reprezentační*.¹⁵⁸ Rorty cituje Davidsonovu poznámku, že kauzální vztahy mezi prostředím a mluvčím určují obsah jejich přesvědčení,¹⁵⁹ zároveň ale drží na mysli, že přesvědčení jako taková nemohou podle Davidsona korespondovat se skutečnými fakty. Vztahy mezi realitou a přesvědčeními tak především vytvářejí limit toho, co je možné o světě myslet a říkat, mohou ale dát podnět nejrůznějším popisům světa. Jak Rorty říká, „nikdy nemůžeme být svévolnější, než nám svět dovolí.“¹⁶⁰
2. Druhým stěžejním bodem Rortyho interpretace Davidsona je jeho přivlastnění teze, že většina našich přesvědčení je pravdivá. Tato teze se na první pohled dá s Rortyho chápáním pravdy dá smířit jen obtížně a především pak vyžaduje takovou interpretaci, která se vyhne představě, že

¹⁵⁶ Rorty 1999a, str. 28.

¹⁵⁷ Davidson 2005a, str. 2.

¹⁵⁸ Rorty 1999a, str. 33.

¹⁵⁹ Rorty 1998a, str. 129.

¹⁶⁰ Rorty 1999a, str. 33.

pravdivost těchto přesvědčení je důsledkem jejich korespondence se světem. Rortyho interpretace je tu nicméně jednoznačná: Davidsonovo tvrzení, že je většina našich přesvědčení pravdivá, pro něj znamená, že se většina přesvědčení mluvčích musí překrývat s těmi našimi nebo, přesněji řečeno, že jsou odůvodnitelná z naší perspektivy.¹⁶¹

Proč bychom si něco takového měli myslet? Rorty Davidsonovo tvrzení o pravdivosti většiny našich přesvědčení parafrázuje tak, že „vzorec, který vytváří pravda, je vzorcem, který vytváří *odůvodnění vůči nám*“.¹⁶² Rorty se v zásadě domnívá, že pokud bychom neměli standard, který by přesvědčení ostatních učinil koherentní s těmi našimi, nemohli bychom vystopovat vůbec žádný vzorec v jazyce interpretovaných mluvčích, který by nás vůbec opravňoval je považovat za racionální v základním smyslu slova. Pokud by se naše přesvědčení nepřekrývala s přesvědčeními mluvčích, nemohli bychom je vůbec za držitele přesvědčení považovat.¹⁶³

Rorty nadto poznamenává, že odmítnout takový tah by nás vrátilo zpátky do světa, ve kterém funguje distinkce mezi schématem a obsahem.¹⁶⁴ Nejspíš tím nemůže myslet nic jiného, než že připustit promluvy mluvčích, které nejsou napasovatelné do našich odůvodňovacích standardů, hrozí relativismem.

3. Z toho je srozumitelné, proč podle Rortyho pravda a odůvodnění pokaždé fungují odděleně. Pojem pravdy se týká pouze kauzálních vztahů, pokud ale chceme odůvodňovat, musíme se spolehnout na standardy, které nám poskytuje naše společenství. Pokud jde o samotný pojem pravdy, Davidson je „minimalista“ v tom smyslu, že jediné, co je o pravdě ochoten říct, je že naznačuje určitý vzorec v chování mluvčích.¹⁶⁵

5.2 Davidson: objektivní pravda

Pokud má moje interpretace Rortyho nějakou mezeru, pak v jeho nenápadné a nepřilíh rozvedené poznámce, že fakt, že je většina našich přesvědčení pravdivá, poskytuje jediné spojení mezi pojmy pravdy a odůvodnění.¹⁶⁶ Tato poznámka se

¹⁶¹ Rorty 1998a, str. 25.

¹⁶² Rorty 1998a, str. 25.

¹⁶³ Rorty 1998a, str. 26.

¹⁶⁴ Rorty 1998a, str. 25.

¹⁶⁵ Rorty 1998a, str. 26.

¹⁶⁶ Rorty 1999a, str. 37.

zdá postrádat smysl právě proto, že Rorty v jiných pasážích v tomto kontextu jednoduše dosazuje „odůvodnění“ za „pravdu“ – a podobně obtížné se zdá dát jí podstatnější význam s ohledem na Rortyho chápání pravdy jako konceptu, který nám pomáhá vysledovat kauzální souvislosti mezi mluvčími a prostředím. V každém případě chci tvrdit, že zatímco Rorty nemá na podobné vyjádření nárok, v Davidsonově kontextu perfektně funguje, a to kvůli ničemu jinému než jeho pojetí pravdy.

Davidson skutečně může tvrdit, že pokud je jedno přesvědčení koherentní s ostatními, je také pravděpodobnější, že bude pravdivé, a to především proto, že má výrazně silnější pojem pravdy, než by Rorty chtěl připustit. Když Davidson mluví o pravdivosti většiny našich přesvědčení, jednoduše tu předpokládá – na rozdíl od Rortyho – pojem objektivní pravdy. Dokáže ale Davidson tento předpoklad obhájit proti Rortymu?

Jak Davidson odůvodňuje své tvrzení o pravdivosti většiny přesvědčení, už víme: interpret je během radikální interpretace nucen předpokládat, že mluvčí se většinou nemýlí a že mluví o týchž předmětech, které pozorujeme jako příčiny jejich pravdivostních postojů. Pokud bychom takový krok neudělali, interpretace by podle Davidsona selhala. Potud ovšem nevidím nic, co by Rortyho interpretaci protirečilo: v obrazu stále zůstávají pouze Rortyho kauzální spojení i prostor pro naše vlastní odůvodňovací standardy, což Davidson nevylepší, pokud interpreta popisuje jako někoho, kdo do postojů mluvčích vkládá „své vlastní standardy pravdy.“¹⁶⁷ Proč by naše standardy neměly být prostě naše a ne objektivní?

Výslovná Davidsonova odpověď se objevuje až v jednom z jeho pozdních esejů, ve kterém proti Rortymu zdůvodňuje filozofickou důležitost pojmu pravdy. Davidson tu na pozadí schématického popisu vývoje jazyka u jedince kontrastuje fázi, ve které jsme jako studenti svého prvního jazyka všichni pragmatisty, s fází, ve které pojem objektivní pravdy potřebujeme, pokud vůbec můžeme být chápáni jako mluvčí jazyka, držitelé přesvědčení apod. Zatímco zprvu se dítě učí užívat zvuky, které přinášejí určité výsledky (od pláče, který přitahuje pozornost dospělého, až po jednotlivá slova, která podněcují konkrétní činy dospělého („jíst!“) nebo jednoduše pochvalu).¹⁶⁸ To, co záhy ohlašuje vstup do myšlení a řeči,

¹⁶⁷ Davidson 2001, str. 148.

¹⁶⁸ Davidson 2005b, str. 14-15.

je podle Davidsona pojem chyby – a pojem objektivní pravdy. Získáváme ho, jakmile přecházíme od jednoduchých výrazů k celým větám a přesvědčením: zatímco reference jmen nebo extenze predikátů „jsou v rukách učitelů a společnosti, pravda nikoli.“¹⁶⁹ Pokud máme rozumět větě, musíme vědět, že za určitých podmínek musí také být nepravdivá; pokud máme rozumět predikátu, musíme vědět, že za určitých podmínek není možné jej aplikovat.¹⁷⁰

Bjørn Ramberg to ve článku, který se pro Rortyho ukázal jako bezmála revoluční, formuloval způsobem, který je šitý na míru Rortyho stylu myšlení.¹⁷¹ Rambergův návrh, proč by měl Rorty stejně jako Davidson přijmout do své filozofie pojem objektivní pravdy, má co dělat s úvahami z oblasti filozofie jednání, popř. filozofie mysli spíš než z filozofie jazyka, na kterou se z největší části zaměřuje tato práce. Jeho východiskem je tu Rortyho nesouhlas s Davidsonovou distinkcí mezi intencionálním a neintencionálním, kterou vidí jako přežitek filozofie, která dělí svět do fakt a „ne-fakt“ a způsoby řeči o nich do těch, které s fakty korespondují a které ne.¹⁷² Rortyho pragmatismu je cizí vydělovat z našich způsobů vyjadřování ty, které jsou základní, protože ontologicky zavazující: naše idiomy mohou být pokaždé vhodné pro ten či onen účel, ale nikoli vyjadřovat nebo nevyjadřovat realitu tak, jak je. Davidson, domnívá se Rorty, by s ním v tomto ohledu se svým antireprezentacionalistickým pohledem měl být na jedné lodi a jeho motivaci pro přijetí distinkce mezi fyzikálním a mentálním zavrhuje jako nekonzistentní s celkem Davidsonova projektu.

Ramberg ale ukazuje, že Davidson si tuto distinkci dokáže podržet, aniž by se zavazoval k chápání fyzikálního jako ontologicky základního – dokonce aniž by o ontologii vůbec musel mluvit.¹⁷³ Naopak: Davidsonův základ pro tuto distinkci je ve své povaze pragmatický a zásadní roli při něm hraje právě pojem objektivní pravdy. Rozdíl mezi mentálním a fyzikálním je především rozdílem mezi normativním a deskriptivním slovníkem.¹⁷⁴ To stále není ničím, co by Rorty nepopřel:

¹⁶⁹ Davidson 2005b, str. 15.

¹⁷⁰ Davidson 2005b, str. 15.

¹⁷¹ Brandom 2000, str. 363.

¹⁷² Brandom 2000, str. 354.

¹⁷³ Brandom 2000, str. 357.

¹⁷⁴ Brandom 2000 str. 359.

„[...] na mé snaze o překlad není nic normativního, protože jediné, co dělám, je že hledám podobnosti mezi svým vlastním jazykovým chováním a tím domorodcovým. Snažím se proplést jeho chování se svým pomocí popisů toho, co dělá, které stejně tak popisují i to, co někdy dělám já.“¹⁷⁵

Tím se ale dostáváme k jádru Rambergova argumentu. Popis jednání mluvčích, zdůrazňuje, není jakýkoli libovolný popis; analogicky k specificky vědeckému (třeba entomologickému) popisu se takový popis bude soustřeďovat na vybrané podobnosti a rozdíly, zatímco jiné pro něj budou irelevantní. Kritériem výběru těchto rysů je v případě popisu jednání mluvčích princip vstřícnosti.¹⁷⁶ Rorty by na tomto místě mohl zaprotестovat, že naše deskripce nemohou mít takový jednotný standard – naopak jsou tu od toho, aby se měnily a vyvíjely podle potřeb komunity. Rambergova pointa je nicméně v tom, že kritérium, které Davidsonovi princip vstřícnosti poskytuje, je kritériem, jež *vůbec umožňuje popis*. Dílčí popisy a jejich podoby se samozřejmě mohou měnit a vyvíjet, jakýkoli popis ale můžeme realizovat pouze v případě, že nás ostatní vidí jako někoho, kdo podléhá normám, které popisování vyžaduje.¹⁷⁷ Pokud máme popisovat, musíme mít v ruce prostředek, jak zjistit adekvátnost popisu – a ten nám poskytuje pojem pravdy.

Je Rambergova interpretace v souladu s Davidsonem? Rozhodně dělá velkou službu dvěma Davidsonovým argumentům pro potřebnost pojmu objektivní pravdy, které jsem uvedla výše, tím že je rozšiřuje a vzájemně spojuje. Zatímco ten druhý, který ji odvozuje od povahy přesvědčení jako takového, má bez Rambergova argumentu leda dosah stipulace, ten první v zásadě jen opakuje stanovisko opačné od toho Rortyho. Ramberg ukazuje, proč se naše připsování přesvědčení mluvčím v radikální interpretaci musí řídit jednotnou normou a to, že i my sami musíme být prostřednictvím principu vstřícnosti popsitelní jako někdo, kdo se vůbec dá považovat za držitele přesvědčení, je jen druhou stránkou mince. Mou váhavou domněnkou je, že měl Davidson v době svého aktivního působení příliš mnoho práce s vykazováním intersubjektivního původu objektivity,¹⁷⁸ aby stihnul podat také explicitní obhajobu objektivity jako takové, a právě to koneckonců vedlo

¹⁷⁵ Citováno v Brandom 2000, str. 359.

¹⁷⁶ Brandom 2000, str. 360.

¹⁷⁷ Brandom 2000, str. 362.

¹⁷⁸ Viz Davidsonovo pojetí triangulace.

k nedorozuměním, kterých se dopustil Rorty. Rambergova interpretace je nicméně podložena množstvím textové evidence a přirozeně spojuje různé prvky Davidsonovy filozofie. A co víc, dělá to specificky se zřetelem na Rortyho otázky ohledně Davidsonova projektu.

5.2.1 Davidson a pravda

V tuto chvíli můžeme krátce shrnout hlavní body Davidsonova pojetí pravdy.

1. Fakt, že jsou naše tvrzení nebo přesvědčení pravdivá, nemá co dělat s korespondencí s realitou. Davidson odmítá, že by existovaly fakty, které by v realitě odpovídaly našim tvrzením. Ze „slingshot“ argumentu vyvozuje, že takový fakt může být maximálně jeden. Pokud takto budeme chápat korespondenci všech pravdivých vět s jedním Velkým faktem, můžeme zcela triviálně a neškodně tvrdit, že „svět činí naše přesvědčení pravdivými“.¹⁷⁹
2. Součástí radikální interpretace je zjištění kauzálních souvislostí mezi prostředím mluvčích neznámého jazyka a jejich „pravdivostními postoji“. Princip vstřícnosti nás zavazuje k tomu ztotožnit příčiny pravdivostních postojů ve světě s tím, čeho se týkají jsou přesvědčení mluvčích a považovat tato přesvědčení za většinou pravdivá. Prostřednictvím „teorie pravdy“, kterou takto zkonstruujeme, přiřazujeme k jazyku nějakou ontologii, když přiřazujeme reference predikátům a jménům. To nás ale nezavazuje k tvrzení, že mezi jejich jazykem a světem existuje „korespondence“ v netriviálním smyslu.
3. V rámci radikální interpretace musíme mluvčím přisoudit objektivní (nikoli „náš“) pojem pravdy. „Objektivní“ je v tomto kontextu pouze negativním popisem pravdy, která je „nezávislá na tom, jestli jsou [naše přesvědčení nebo věta] odůvodněné veškerou evidencí, zastávané našimi bližními nebo užitečné pro to, abychom se jimi řídili.“¹⁸⁰ Pokud máme mluvčí považovat za držitele přesvědčení, musí vědět, že jejich přesvědčení může být také nepravdivé.

¹⁷⁹ Citováno v Neale 2001, str. 185.

¹⁸⁰ Davidson 2005b, str. 7.

4. Pravda a odůvodnění jsou oddělené – pravda nemá „značku“, pomocí které by bylo možné ji bezprostředně identifikovat.

5.2.2 Důsledky pro Rortyho

Pokud jsem výše tvrdila, že byl pro Rortyho Rambergův článek revoluční, je to proto, že Rorty Rambergova vysvětlení zcela bezvýhradně přijímá. Pro úplnost je třeba zdůraznit, že sborník, ve kterém Rortyho odpověď Rambergovi vyšla, byl vydán v roce 2000: tou dobou už měl Rorty za sebou vydání tří souborů sebraných článků, několik knih a zakončený byl také explicitní dialog mezi ním a Davidsonem.¹⁸¹ Je zřejmé, že je tak zásadní ústupek po desítkách let práce zcela nečekaný. Na první pohled to totiž vypadá, že podobný obrat bude mít pro Rortyho filozofický projekt devastující účinky.

Rortymu zůstane jeho tvrzení, že neexistuje Jediný správný popis reality (jak ale poznamenává Davidson, kdo to chtěl tvrdit?¹⁸²), bude ale muset začít připouštět, že naše tvrzení mohou být pravdivá nebo nepravdivá. Všude, kde uváděl tvrzení typu „o pravdě není možné smysluplně mluvit, a tak se musíme spokojit s našimi standardy odůvodnění / se solidaritou / s tím, co je pro nás užitečné...“, bude muset svá tvrzení podstatně transformovat.

Než se ale pustíme do předčasných závěrů, je nutné uvědomit si postřeh, který Rorty i Davidson sdílejí, totiž ten o oddělenosti pravdy a odůvodnění a o tom, že „pravda není cíl“.¹⁸³ Oba pro tentýž závěr podávají poněkud odlišný argument: podle Davidsona má o cíli smysl mluvit jen tam, kde dokážeme přesně určit, že jsme jej dosáhli – pravdu ale nepoznáme, když ji vidíme. Rortymu naproti tomu vadí spíš představa, že by pravda v takové představě musela být něčím pevně daným.¹⁸⁴ To ale nemění nic na podstatě věci: jak jsme měli možnost vidět, u Davidsona je pravda normou v tom smyslu, že musíme interpretovat a být interpretovatelní jako někdo, kdo jehož přesvědčení mohou být pravdivá nebo

¹⁸¹ Poslední z této série byl esej *Davidson between Wittgenstein and Tarski* (1998). Debata mezi Davidsonem a Rortym se odehrávala v článcích *Pragmatism, Davidson, and Truth* (Rorty), *The Structure and Content of Truth* (Davidson), *Is Truth a Goal of Inquiry? Davidson vs. Wright* (Rorty) a *The Centrality of Truth* (Davidson).

¹⁸² Davidson 2005b, str. 6.

¹⁸³ Davidson 2005b, str. 6.

¹⁸⁴ Rorty 1998a, str. 39.

nepravdivá. Zdá se ale, že jiný smysl normy Davidsonův obrázek neobsahuje: totiž smysl pravdy jako normy odůvodňování.¹⁸⁵ Jak Davidson říká,

„říct, že je pravda cílem vědy nebo čehokoli jiného, k jejímu pojmu nic nepřidává. To, na co míříme, není pravda, ale poctivé odůvodnění.“¹⁸⁶

Pokud ale pravda není normou v tomto smyslu, není to tak, že nám pro naši odůvodňovací praxi zůstává skutečně právě jen to, co tu nachází Rorty, tj. v zásadě cokoli, na čem se naše společenství aktuálně shodne? Zdá se, že nám Rortyho velký ústupek řekl také leccos zajímavého o Davidsonovi a o tom, jak blízko si jejich filozofie skutečně jsou.

Přestože takovou interpretaci považuji za správnou, je zjevné, že Davidson nám neposkytnul vyčerpávající výklad odůvodňování a jakkoli svým odmítnutím normativity pravdy dělá pro Rortyho ve své filozofii místo, slučovat oba jejich projekty by bylo předčasné. Osobně se mi tento aspekt Davidsonova pojmu pravdy zdá matoucí. Pokud nemůžeme identifikovat pravdu, když ji vidíme, proč by měl pojem pravdy představovat normu v prvním smyslu, ale ne v druhém? Pokud bychom připustili, že je pravda cíl našich přesvědčení, udělalo by to z ní snad epistemický pojem nebo nepřijatelně rozšířilo její rozsah z původní „primitivní“ podoby, kterou Davidson zastává? Pokud je pravda „krásně transparentní“ pojem, jak Davidson říká, proč by přinejmenším nemohl hrát regulující roli při tvorbě našich přesvědčení? Dát představě, že je pravda normativní, přesný smysl a zároveň ji sloučit s Davidsonovým projektem by samozřejmě vyžadovalo další práci – o takovou se pokouší Pascal Engel,¹⁸⁷ který precizuje pojem normy tak, že mu umožňuje na jednu stranu souhlasit s Rortym i Davidsonem, že pravda není norma ve smyslu cíle poznání, a na druhou stranu tvrdit, že pravda je norma v minimalistickém smyslu, že přesvědčení bychom měli věřit pouze tehdy, pokud je pravdivé.¹⁸⁸ Stejně jako Engel¹⁸⁹ se domnívám, že takové normativní pojetí pravdy nebude v rozporu s Davidsonovým minimalistickým pojetím pravdy: naopak může být přesně v intencích Davidsonova přístupu, který se místo definic

¹⁸⁵ Levine 2008, str. 186.

¹⁸⁶ Citováno v Engel 2001, str. 39.

¹⁸⁷ Engel 2001.

¹⁸⁸ Engel 2001, str. 47.

¹⁸⁹ Engel 2001, str. 50.

pravdy omezuje na nacházení souvislostí mezi základními pojmy pravdy, přesvědčení a dalších. Ať už pokus pochopit pravdu jako normu vyjde nebo ne, právě tato otázka je tím, co Davidsona dělí od pragmatismu Rortyho stříhu.

6. Závěr

Svoji práci bych ráda znovu zakončila výčtem několika tezí, které měli Davidson a Rorty – alespoň verbálně – společné. Domnívám se, že v této práci se mi podařilo uvést tyto podobnosti na pravou míru. Na mysli mám především (1) Rortyho a Davidsonovo odmítnutí korespondenční teorie pravdy, (2) jejich sdílenou neochotu pravdu definovat, (3) jejich nesouhlas s distinkcí mezi realismem a antirealismem a (4) jejich antireprezentacionalismus.

Pokud jde o první bod, Davidson zcela jednoznačně odmítá korespondenci mezi větami a teoriemi na jedné straně a fakty na straně druhé, a nejde ho tudíž v žádném instruktivním smyslu interpretovat jako zastávce korespondenční teorie pravdy. Na druhou stranu, v Davidsonově představě zůstává právě ta vlastnost, která jej původně přiměla korespondenční teorii přijmout, a sice spojení objektů a jazyka na nevětné úrovni. Toto spojení nemusí být unikátní – splňování vniká do teorie významu v rámci radikální interpretace až na posledním místě a až na základě ohledů poskytovaných celkem teorie –, ale poskytuje alespoň dílčí popření bodu (4), který v Rortyho rukách funguje jako kompletní odmítnutí jakéhokoli spojení mezi jazykem a světem.

V případě druhého bodu Rorty sice tvrdí, že postřeh o nedefinovatelnosti pravdy tvoří jeho největší dluh vůči Davidsonovi, reálně jsou ale jejich pozice v tomto bodě velmi vzdálené. Pokud si Rorty myslí, že by filozofie měla pojem pravdy zcela pustit ze zřetele, pro Davidsona hraje pojem objektivní pravdy nepostradatelnou roli při vysvětlování významu i jednání mluvčích obecně. Tentýž bod dělí Davidsona od Rortyho i v dalším bodě, totiž v otázce distinkce mezi realismem a antirealismem, jejíž opuštění bere Rorty jako další důvod, proč už mluvit o objektivní pravdě nedává smysl.

Může Davidson s Rortym v bodě (3) jinak souhlasit? On sám dal distinkci mezi realismem a antirealismem jasně definovatelný význam, když je spojil s korespondenční teorií pravdy na jedné straně a s epistemickými (myšleno pragmatickou a koherenční) teoriemi na straně druhé. Protože oba způsoby chápání

pravdy odmítá, není ani realistou, ani antirealistou. Pokud realismus na druhou stranu znamená otázku, jestli existují entity nezávislé na jazyce, vyplývá z bodu (1), že Davidson je realista. U Davidsona sice najdeme silnější realistická vyjádření typu „svět činí naše tvrzení pravdivými“, domnívám se ale, že nejuváženější je chápat je v triviálním smyslu, v jakém Davidson mluví o „korespondenci s Velkým faktem“.

Potud, pokud Rorty staví svou argumentaci, což v řadě případů činí, by ji bezpochyby musel revidovat. Fakt, že Davidson trvá na tom, že pravda není normativní ve smyslu cíle poznání, ale ukazuje, že Rortyho koncepce nestojí té Davidsonově navzdory, ale že s ní může koexistovat, dokud Davidson tuto pozici nezmění.

Citovaná literatura

Bieri, Peter, Horstmann, Rolf-Peter a Krüger, Lorenz. 1979. *Transcendental Arguments and Science: Essays in Epistemology*. Boston: D. Reidel Publishing Company. ISBN: 9789027709646.

Brandon, Robert. 2000. *Rorty and His Critics*. Malden, MA : Blackwell. ISBN: 9780631209829.

— **2013.** Global Anti-representationalism? In: Huw Price, a další. *Expressivism, Pragmatism and Representationalism*, str. 85-111. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN: 978-0521761093.

Davidson, Donald. 1984. *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 0-19-875046-3.

— **1998.** O samotné myšlence pojmového schématu. In: Jaroslav Peregrin. *Obrat k jazyku: druhé kolo*. Praha : Filosofia. ISBN: 80-7007-102-8.

— **2001.** *Subjective, Intersubjective, Objective*. Oxford : Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-823753-2.

— **2004.** *Subjektivita, intersubjektivita, objektivita*. překl. Tomáš Marvan a Jan Kolář. Praha: Filosofia. ISBN: 80-7007-190-7.

— **2005a.** *Truth and Predication*. Cambridge, MA : Harvard University Press. ISBN: 9780674030404.

— **2005b.** *Truth, Language, and History*. Oxford : Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-823757-0.

- Dummett, Michael. 1978.** *Truth and Other Enigmas*. Cambridge: Harvard University Press. ISBN: 0-674-91075-3.
- Engel, Pascal. 2001.** Is Truth a Norm? In: Petr Kořátko, Peter Pagin a Gabriel Segal. *Interpreting Davidson*. Stanford : CSLI Publications, str. 37-51. ISBN: 1575863359.
- Frege, Gottlob. 1948.** Sense and Reference. *The Philosophical Review*, sv. 57, č. 3, str. 209-230.
- **1956.** The Thought: A Logical Inquiry. *Mind*, sv. 65, 259, str. 289-311.
- Glock, Hans-Johann. 2003.** *Quine and Davidson on Language, Thought, and Reality*. New York: Cambridge University Press. ISBN: 9780521048057.
- Glüer, Kathrin. 2011.** *Donald Davidson: A Short Introduction*. Oxford : Oxford University Press. ISBN: 9780195382969.
- Hahn, Lewis Edwin. 1999.** *The Philosophy of Donald Davidson*. Illinois: Open Court Publishing Company. ISBN: 0-8126-9398-1.
- Hookway, Christopher. 2016.** Pragmatism. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online] (Summer 2016 edition), Edward N. Zalta, ed. [Citace: 18.7.2017.] Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2016/entries/pragmatism/>.
- Horwich, Paul. 2010.** *Truth-Meaning-Reality*. New York : Oxford University Press. ISBN: 0199268908.
- Kirkham, Richard L. 1992.** *Theories of Truth: A Critical Introduction*. Cambridge, MA : MIT Press. ISBN: 0-262-61108-2.
- Künne, Wolfgang. 2003.** *Conceptions of Truth*. New York : Oxford University Press, 2003. ISBN: 0-19-928019-3.
- Lepore, Ernest a Ludwig, Kirk. 2005.** *Donald Davidson: Meaning, Language, Truth, and Reality*. místo Oxford : Oxford University Press, 2005. ISBN: 9780199204328.
- Levine, Steven. 2008.** Rorty, Davidson, and the New Pragmatists. *Philosophical Topics*. 2008, sv. 36, č. 1, str. 167-192.
- Misak, Cheryl. 2007.** *New Pragmatists*. New York : Oxford University Press. ISBN: 9780199279982.
- **2012.** Donald Davidson's Place in the History of Pragmatism. *Cognitio*. 2012, sv. 13, č. 2, str. 271-278.

- **2013.** *The American Pragmatists*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-923120-1.
- Neale, Stephen. 2001.** Meaning, Truth, Ontology. In: Petr Kot'átko, Peter Pagin a Gabriel Segal. *Interpreting Davidson*. Stanford: CSLI Publications. ISBN: 1575863359.
- Rorty, Richard. 1979.** *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: Princeton University Press. ISBN: 9780691020167.
- 1982.** *Consequences of Pragmatism*. místo Minneapolis : University of Minnesota Press. ISBN: 9780816610648.
- **1991a.** *Objectivity, Relativism, and Truth: Philosophical Papers, Volume 1*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. ISBN: 0-521-40915-2.
- **1991b.** *Essays on Heidegger and Others: Philosophical Papers, Volume 2*. Cambridge : Cambridge University Press. ISBN: 9780521358781.
- **1998a.** *Truth and Progress*. New York : Cambridge University Press, 1998. ISBN: 0521553474.
- **1998b.** Zkoumání jako rekontextualizace. In: Jaroslav Peregrin. *Obrat k jazyku: druhé kolo*. Praha : Filosofia, 1998, str. 149-171. ISBN: 80-7007-102-8.
- **1999a.** *Philosophy and Social Hope*. London : Penguin Books, 1999. ISBN: ISBN 978-0-14-026288-9.
- **1999b.** Pragmatism as Anti-Authoritarianism. *Revue Internationale de Philosophie*, sv. 53, č. 207, str. 7-20.
- **2006.** Truth and Realism: Remarks at St. Andrews. In: Patrick Greenough a Michael P. Lynch. *Truth and Realism*. Oxford : Oxford University Press, str. 239-247. ISBN: 9780199288885.
- **2012.** *Filosofie a zrcadlo přírody*. přel. Martin Ritter. Praha: Academia. ISBN: 978-80-200-2070-3.
- Saatkamp, Herman. 1995.** *Rorty and Pragmatism*. Nashville: Vanderbilt University Press. ISBN: 0826512631.
- Soames, Scott. 2003.** *Philosophical Analysis in the Twentieth Century, Volume 2: The Age of Meaning*. Princeton: Princeton University Press. ISBN: 780691123127
- Williams, Michael. 1986.** Do We (Epistemologists) Need A Theory of Truth? *Philosophical Topics*. 1986, sv. 14, č. 1, str. 223-242.

— 1999. Meaning and Deflationary Truth. *The Journal of Philosophy*, sv. 96, č. 11, str. 545-564.

Zeglen, Urszula M. 1999. *Donald Davidson: Truth, Meaning and Knowledge*. London: Routledge. ISBN: 0-415-18904-7.